

PRILOG POZNAVANJU PRIVREDNOG POLOŽAJA ZAGREBAČKOG GRADECA U XVI ST. NA OSNOVU VAROŠKIH RAČUNA PRIHODA I RASHODA

Ivan Kampuš

Sačuvani registri zagrebačkog Gradeca iz XVI st. o primicima i izdacima novca, poneki doduše i fragmentarni, dragocjen su izvor za život te varoši. Naime, uzeti u cjelini, inače oskudni podaci iz tih registara pružaju sliku o onim novčanim izvorima iz kojih su se više ili manje podmirivale osnovne potrebe Gradeca i tako omogućivale njegov opstanak. Za god. 1541, 1545, 1546, 1547, 1549, 1551, 1568.—70. raspolažemo svotama o ukupnim primicima ili izdacima, ali za velik broj godina nema, na žalost, ni takvih podataka. Kod nekih obračuna o primicima novca svi su izvori prihoda uneseni u registar, a kod nekih izdataka navedeno je uz izdanu svotu opširnije obrazloženje. Svi ti specifični obračuni završavaju obično s ukupnom svotom primljenog odnosno izdanog novca.¹ Međutim, za god. 1538. i 1572. nije iskazan ukupan »introitus pecuniarum« a za god. 1538, 1572. i 1593. ukupan »exitus pecuniarum«. Obračun o varoškim prihodima i rashodima za god. 1545, 1546, 1547, 1549. i 1551.² nema specifikacije primljenog odnosno izdanog novca.³ U tom razdoblju ukupni prihodi iznosili su 1570 fl. 40 d. a ukupni izdaci 1521 fl. 78 d. 1 b.⁴ pa je kroz tih pet godina utrošeno za 48 fl. 61. 2 b.⁵ manje nego što je primljeno.

Primici i izdaci kretali su se od 1535—93. u ovim iznosima:

---

¹ Obračun primitaka varoških novaca završavao je: »Summa summarum totius introitus pecuniarum proprietarum civitatis facit...«; »Summa totius introitus perceptiois pecuniarum per me Gregorium Barber in primo iudicatu facit perceptum...«; »Summa totius introitus diuersarum pecuniarum civitatis Montisgracensis Zagrabienensis per me Petrum Suppan in secundo iudicatu (!) meo perceptarum in anno domini... facit«; »Summa introitus hungaricalium facit...« Obračun izdataka varoških novaca završavao je: »Summa summarum exitus facit.. «.; »Summa summarum totius exitus pecuniarum premisarum facit...«

² Obračun obuhvaća razdoblje kad je gradski sudac bio Ivan Bogdan (E. Laszowski, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae* i dalje MHZ XIV, 1932, 135, 140, 147, 159, 169). Za 1548. sačuvan je obračun suca D. Delija (MHZ XIII, 16—24) a za 1550. u vrijeme suca G. Lazara podaci o primitku i utrošku varoških novaca nisu sačuvana (MHZ XIV, 164). Slučaj I. Bogdana koji je nekoliko godina bio varoški sudac nije usamljen, jer su u XVI st. i drugi ugledniji građani obavljali tu dužnost dvije ili više godina.

³ MHZ XIII, 15.

⁴ U obračunu 1521 fl. 78 d. (MHZ XIII, 15).

⁵ U obračunu 49 fl. (MHZ XIII, 15).

Go-dina	Introitus ¹ pecuniarum	Ukupni ² primitak	Exitus ¹ pecuniarum	Ukupni ² izdatak	Primjedbe
1535.	350fl.	355fl.	350fl. 57d.	—	
1538.	—	336fl. 16d.	—	360fl. 99d. 2b.	
1541.	840fl. 85d.	—	703fl. 31d.	703fl. 27d.	
1545.	387fl. 44d. 1b.	—	459fl. 1b.	—	
1546.	467fl. 9d. 2b.	—	429fl. 12d. 2b.	—	
1547.	337fl. 62d.	—	245fl. 25d.	—	
1548.	270fl. 80d. 2b.	271fl. 80d. 2b.	278fl. 25d.	283fl. 25d.	
1549.	165fl. 99d.	—	169fl. 2d.	—	
1551.	212fl. 25d.	—	219fl. 38d. 1b.	—	
1557.	183fl. 18d. 1b.	183fl. 18d. 1b.	202fl. 5d.	202fl. 5d.	
1558.	245fl. 79d. 2b.	245fl. 79d. 2b.	204fl. 14d. 2b.	204fl. 14d. 2b.	
1559.	270fl. 27d. 1b.	270fl. 27d. 1b.	152fl. 60d. 1b.	152fl. 60d. 1b.	
1560.	139fl. 39d.	139fl. 39d.	168fl. 59d. 1b.	168fl. 59d. 1b.	MHZ XIII, 78
1564.	[138fl. 39d.] 347fl. 79d.	344fl. 80d.	348fl. 47d. 1b. [347fl. 28d.]	347fl. 47d. 1b.	Korek. razl. kod exitusa + 66d. 2b. (MHZ XVI, 182, 186)
1568.	259fl. 16d. 1b.	—	308fl. 21d. 2b.	—	Introitus cum tricesima (MHZ XVI, 186)
1569.	298fl. 71d.	—	325fl. 27d. 1b.	—	
1570.	290fl. 98d. 2b.	—	298fl. 22d.	—	
1572.	—	164fl. 3d. 2b.	—	262fl. 94d.	Razlika po kor. kod exitusu —7d. 2b. (MHZ XVI, 190, 206, 207)
1577.	343fl. 78d. 1b.	343fl. 78d. 1b.	343fl. 5d. ¹ / ₂ b.	231fl. 58d. 2b.	Introitus cum tricesima. Exitus cum tricesima (MHZ XVI, 222)
1578.	218fl. 84d.	218fl. 84d.	300fl. 50d.	300fl. 50d. 2b.	Raz. prema korek. kod exi- tusa + 2fl. (MHZ XVI, 232)
1584.	229fl. 99d.	229fl. 99d.	310fl. 72d.	305fl. 72d.	
1588.	140fl. 60d.	140fl. 60d.	422fl. 40d. 2b.	422fl. 40d. 2b.	
1589.	445fl. 82d.	445fl. 82d.	117fl. 33d.* 652fl. 64d.	117fl. 33d. 652fl. 64d.	* posebno iskaza- ne plaće (MHZ XVI, 298)
1590.	506fl. 55d.	410fl. 55d.	623fl. 79d. 1b.	519fl. 30d. 2b.	Exitus cum trice- sima. Razlika po korek. kod exi- tusa —37fl. 21d. (MHZ XVI, 305—333)
1593.	72fl.	72fl.	—	83fl. 94d. 2b.	

¹ Ukupni iznos primljenog ili izdanog novca iskazan u varoškom registru.

² Ukupni zbroj svih iznosa iskazanih na svakoj stranici registra.

Iz tabele ukupnih primitaka⁶ i izdataka varoških novaca vidimo da se izdaci uglavnom poklapaju s primicima. Ukoliko su u nekim godinama izdaci bili veći od primitaka to je u registru bilo napose ubilježeno. Tako je 1560. utrošak bio veći za 30 fl. 10 d. 1 b.⁷ Računi primitaka i izdataka varoških novaca za 1563. nisu sačuvani, ali je nakon obračuna izdataka u 1564. ubilježeno da je u dvije sudačke godine Petar Supan potrošio 3 fl. 81. d. 1 b.⁸ više nego što je primio.⁹ Bilo je, također, slučajeva da su izdaci bili manji od primitaka kao na pr. god. 1541. ili 1559. Međutim, takav saldo iz prethodne godine nije u obračunu slijedeće godine iskazivan kao primitak. Kao primjer navodim obračun suca Matije literata Slatinskog iz 1559. Nakon pokrivanja svih izdataka u njegovu registru iskazan je višak od 117 fl. 67 d.¹⁰ Njegov nasljednik sudac Grgur Barber u obračunu iz 1560. nije ovu razliku iskazao kao primitak.¹¹

Iz sačuvanih računa o izdacima varoških novaca ne možemo ustanoviti da li su namireni dugovi onim sucima koji su u vrijeme svog sudačkog perioda više potrošili nego što su primili. Čini se da su varoški suci u trošenju novaca morali prvenstveno voditi računa o tome da izdatke usklade s primicima. Naime, takav se zaključak nameće iz analize sačuvanih računa. Iz obračuna suca I. Bogdana za god. 1545, 1546, 1547. vidimo da je on, doduše, 1545. izdao 71 fl. 56 d. više nego što je primio, ali su u 1546. i 1547. njegovi izdaci bili za 130 fl. 34 d. manji od primitaka, pa je na taj način bio pokriven višak rashoda iz 1545.¹² Sudac M. Deli izdao je 1548. 7 fl. 45 d. više nego što je primio i u registru je ubilježeno da je općina spomenutu svotu¹³ ostala dužna

⁶ Radi usporedbe koliko su ti varoški prihodi bili mali navodim nekoliko podataka o godišnjim plaćama nekih dostojanstvenika. Nikola Olah, zagrebački biskup i ugarski kancelar, dobivao je 1546. godišnju plaću od 1440 fl. (Hofkammerarchiv Wien Ungarisches Gedenkbuch i dalje HAWUG 387, 280 r). Zagrebački biskup Pavao, vijećnik kod Ugarske komore, dobivao je 1550. u ime plaće 600 fl. godišnje (HAWUG 387, 280 r), god. 1566. zagrebački biskup J. Drašković 400 fl. (HAWUG 393, 235 v), a F. Tahi, magister agazonum, 600 fl. (HAWUG 393, 236 r).

⁷ MHZ XIII, 78

⁸ MHZ XVI, 186. God. 1568. utrošak je bio veći od primitka za 49 fl. 5 d. 1 b., 1569. za 26 fl. 56 d. 1 b., a 1570. za 2 fl. 52 d. 2b. (MHZ XIII, 187). U obračunu iz 1577. i 1578. u koji su također uključeni primici i izdaci iz tridesetine ubilježeno je da općina duguje 1 fl. 2 d. 2 b. sucu Ivanu Teletiću (MHZ XVI, 232).

⁹ Na 16 strani XIII knj. Spomenika grada Zagreba pod god. 1548. štampana je ova bilješka koja se odnosi na dugovanje suca M. Delija: »In hys duobus annis prefatus iudex de duobus annis iudicatu sui communitati manebit debitor flor. VI den. XXVI«. M. Deli obavljao je sudačku dužnost 1548. pa uzastopce 1553.—54. Iz 1548. sačuvani su računi primitaka i izdataka a ubilježeno je da je općina dužna sucu 7 fl. 45 d. Međutim, za 1553. i 1554. obračuni o primicima i izdacima novca nisu sačuvani. Preostala je samo ova bilješka iz koje vidimo da je u 1553. i 1554. višak prihoda nad rashodima iznosio 6 fl. 26 d. Tako je ovaj dug bio namiren ranijom obavezom općine iz 1548. Navedeni zapis moramo datirati na konac 1554. ili na početak 1555. a ne u god. 1548. (MHZ XIII, 16).

¹⁰ MHZ XIII, 62—69.

¹¹ MHZ XIII, 69—70.

¹² MHZ XIII, 15.

¹³ MHZ XIII, 24.

tom sucu. Nasljednici M. Delija varoški suci od 1549.—53. nisu mu taj dug namirili. Budući da je M. Deli ponovo izabran za suca 1553. i 1554. on je u novom obračunu ostao dužan 6 fl. 26. d.¹⁴ pa je tako sam namirio svoje potraživanje. Međutim, veliki višak rashoda nad prihodima iskazan u obračunima suca I. Jakopovića¹⁵ čini se da općina nije njegovim nasljednicima namirila. Najveći varoški prihod kao što vidimo iz tabele ukupnih varoških primitaka i izdataka zabilježen je 1541. god u iznosu od 840 fl. 85 d. a najveći izdatak god. 1589. iznosio je 769 fl. 97 d. Najmanji prihod od 72 fl. i najmanji izdatak od 83 fl. 94 d. 2 b. ubilježen je 1593.¹⁶ Turci su te godine u okolini Zagreba počinili velike štete i odvuikli u ropstvo velik broj ljudi.¹⁷ Zbog toga su, vjerojatno, izostali velikim dijelom oni prihodi koji su inače redovno pritjecali u varošku blagajnu.

Neki sačuvani računni ubranih novaca u kojima su sva primanja specificirana pokazuju da su varoški prihodi bili vrlo različiti. Najredovitiji prihod bila je »knežija«¹⁸ koju je općina davala građanima u zakup a podosta neredovit prihod bila je »taxa« koju su morali plaćati svi građani i stanovnici Gradeca i koja je često isplaćivana vladaru za njegove ratne potrebe. Prihod od tridesetine koju su kraljevski ili varoški službenici ubirali od trgovine građana, suci su katkad iskazivali u varoškim registrima primljenog

¹⁴ MHZ XIII, 16.

¹⁵ Ivana literat Jakopović obavljao je sudačku dužnost u god. 1584, 1588, 1589. i 1593. Umro je 1593. u vrijeme svog četvrtog sudačkog perioda a u nedovršenom iskazu utrošenih novaca iz te godine posljednji datirani izdatak upisan je 16. marta. Na svršetku tog obračuna ubilježena je ukupna svota čitavog registra u iznosu od 1729 fl. 25 d. 2 b. (MHZ XVI, 301). U njoj su sadržani izdaci varoškog novca iz 1584, 1588, 1589. i 1593. i izdaci tridesetinskog novca iz 1584, 1588. i 1589. Zbroj svih tih iznosa za 1 beč je manji od naprijed navedene ukupne sume (MHZ XVI, 233—302). Međutim, svi primici uključivši i novac od tridesetine iznose samo 1176 fl. 26 1/2 d. (MHZ XVI, 235—299) pa bi prema tom obračunu dug općine iznosio 552 fl. 98 1/2 d. 1 b.

¹⁶ Zbog smrti suca I. Jakopovića obračun iz 1593. nije dovršen (MHZ XVI, 299—302).

¹⁷ MHZ XVI, 94.

¹⁸ O značenju pojma knežija Tkalčić je napisao: »Što se tiče pobiranja tržne pristojbe, ukoliko je gradska općina imala prava, to znademo, da ju je počevši od XIV. vieka, kad je obćina dobila pravo na nju, pobirao čak do god. 1494. gradski sudac ili koji gradski prisežnik (jer su se dohotkom njezinim popravljale gradske ceste i mostovi), a ubrani prihod uručivao se dan na dan gradskoj pjeneznici. Ovaj prihod prozva općina knežijom« (n. dj., 91). U ugovoru koji je općina sklopila s trgovcem M. Kranjcem izričito se navodi da on ni njegovi ljudi »nullas novitates et consvetudines abusivas in exaccione proventuum dicti comitatus nostri facere presummant, sed eosdem iuxta antiquam consvetudinem iuxtam et rectam que nunc existit, percipiant exigendo tali modo« (MHZ II, 494). U ugovoru su opširno nabrojani svi prihodi koji čine knežiju. Naročito je istaknuto da nitko ne smije svojom mjerom odmjeriti više od jedne palice ili jednog rifa a ni vagnuti više od deset funti od bilo koje robe koju mjeri ili važe. Pri vaganju ili mjerenju iznad dopuštene težine trebalo se poslužiti varoškom mjerom ili vagom. Naime, nitko

novca a češće u posebnim registrima primljenog tridesetinskog prihoda.¹⁹ Prihodi od prodaje vina, sijena, prosa, riba i pšenice koje je varoš dobivala od svojih posjeda a varoški službenici prodavali, također su pritjecali u varošku blagajnu. U registrima su evidentirani i manji prihodi²⁰ od vinske takse i takse od varoških kmetova te neki sitniji prihodi od najamnine, poklona ili legata građana.²¹

Prihode poznate pod imenom knežija²² varoška općina ubirala je ranije putem svojih službenika. Općina je 1494. knežiju dala u zakup za 78 fl. trgovcu Marku Kranjcu. U ugovoru sa spomenutim trgovcem navodi se: »Quod nos (comunitas) comitatum nostrum, vulgo knesya dictum, simulcum filarsthyna ac proventibus curruum alias pro pontibus nostris ordinandis exigi consvetis... , cum proventibus stacionum de novo iuxta murum ecclesie nostre parochialis sancti Marci ewangeliste constructis, ad dictum comitatum nostrum exigi consvetis a festo beati Valentini martiris nunc presenti, incipiendo et infra eiusdem festi annuaem integram revolucionem... Marco in-stitori Chrancez... pro septuaginta octo florenis auri per eundem Marcum...

od građana, stanovnika ili stanara nije smio vagati robu drugom vagon osim one koju je od gradskog zakupnika unajmio. Samo zakupnik morao je trgovcima davati domaće mjere, kablove za vino, star za sol i ostalo a mogao je tom prilikom naplaćivati denar »de quarto mensurarum qualibet«. Zakupnici su iznajmljivali i ubirali prihod od gradskih mesnica. Gradski mesari koji su iznajmljivali mesnice izvan varoškog područja ili su postali poslovni partneri vanjskih mesara morali su da plate zakupniku najamninu za jednu mesnicu. Osim toga, domaći mesar koji nije u varoši sijekao meso niti imao iznajmljenu varošku mesnicu a držao je stado volova, također je plaćao najam jedne mesnice »quanto maiori precio vendi posset«. Građanin ili varoški mesar koji je pasao volove ili druge životinje na teritoriju varoši, trebalo je da plati 3 den. od vola ili životinje osim za onu stoku koju je klaao u varoškoj mesnici. Od hljebarica nastanjenih u varoši ili izvan varoškog teritorija zakupnik je ubirao u ime pristojbe za prodaju kruha 200 d. Građani ili stanovnici koji su obrađivali činžene vinograde ili držali u najmu općinske sjeno-koše plaćali su zakupniku neki prihod vjerojatno prema prinosu, jer bez njegova znanja nisu smjeli brati grožde niti bez pogodbe kositi. Sve nabrojene prihode, pučki nazvane knežija, i ranije su varoški službenici prema starom običaju ubirali u Gradecu. Te prihode dobio je 1494. i M. Kranjec u zakup. Općina je također nastojala osigurati da zakupnik ubere predviđene prihode. Zbog toga su u tom ugovoru svi domaći i strani trgovci bili uz osjetnu globu obvezani da svoju robu ne istovaruju u Šošarskoj ulici ili kod crkve sv. Margarete već samo na varoškom trgu kod crkve sv. Marka (MHZ II, 494—497; vidi I. K. Tkalčić, O staroj zagrebačkoj trgovini, Rad JAZU 178, 1909, 91—94).

¹⁹ O tridesetini vidi u raspravi I. Kampaša, Prilog poznavanju tridesetine u XVI st. (S osobitim obzirom na registre prihoda od tridesetine zagrebačkih trgovaca i račune zagrebačkog Gradeca), Historijski zbornik XIX—XX, 1966.—67.

²⁰ Prema ugovoru općine i fratara pavlina od 26. I 1487. fratri su bili dužni svake godine o Miholju plaćati 1 fl. za slobodnu prodaju vina (MHZ II, LXI). Taj je iznos od njih ubiran i u XVI stoljeću.

²¹ Govoreći o prihodima gradske općine u XV st. I. Tkalčić tvrdi da su blagajni ili općinskoj imovini pripadali ubrani porezi, posjedi bez zakonitih nasljednika, neposjednuta zemljišta i zaostali porez (MHZ II, XLVII).

²² Tkalčić, n. dj., 91.

nobis plenarie datis et persolutis, arendative duximus conferendum, immo arendamus et contulimus«. ²³ Dakle, trgovcu Kranjcu data je u najam knežija i najamnina od dućana smještenih uz zid crkve sv. Marka zajedno s filaršćinom i prihodom od kola. U računima gradskih prihoda iz XVI st. ne nalazimo da su varoški suci primali neki novac od filaršćine ²⁴ ili prihod od kola. U svim obračunima, osim ostalih prihoda, na prvom je mjestu evidentiran novac od knežije ²⁵ koji su zakupnici morali da unaprijed isplate varoškom sucu. Budući da u XVI st. nije poznat ugovor sličan onom koji je potkraj XV st. sklopljen s trgovcem M. Kranjcem možemo pretpostaviti da su i ostali zakupnici ²⁶ ubirali sve one prihode koji su u spomenutom ugovoru bili navedeni. Pod zajedničkim nazivom knežije ti su prihodi od 1535.—93. iskazivani u svim sačuvanim varoškim obračunima.

Dok je 1494. knežija izdana u zakup trgovcu M. Kranjcu za 78 fl., iznos zakupnine bio je u XVI st. osjetno niži. Od 16 varoških obračuna u kojima je iskazan prihod od knežije, zakup je u 4 obračuna iznosio iznad 60 fl., u 3 iznad 50 fl., u 7 iznad 40 fl., u jednom 14. fl. a u jednom čak 12 fl. ²⁷ Opadanje prihoda od knežije i smanjivanje zakupa vezano je s prelaskom trgovine na Kaptol. Naime, u drugoj polovini XV st. teritorij Kaptola utvrđen je kulama, zidom i palisadama a po dozvoli zagrebačkog biskupa svjetovnjaci su naseljeni unutar novog utvrđenja. ²⁸ Tako je pomalo nastajalo kaptolsko tržište jer je, kao što Matasović kaže, »bilo najrentabilnije nastanjavati većinom poslovan privrednički svijet, koji će osim dužnosti obranbene na osvitlu novoga, kapitalističkog ekonomskog sistema Eyrope i pekunijarno promicati interes Kaptola u Zagrebu«. ²⁹ To novo tržište postalo je doskora privlačno i za građane Gradeca. Općina je 1508. donijela odredbu da svaki

²³ MHZ II, 494.

²⁴ O filjaršćini vidi Tkalcic, n. dj., Rad 176, 233—238

²⁵ Tabela I

²⁶ Popis građana kojima je bila iznajmljena knežija:
1548. Antonije Šibenički
1557. Mihajlo postolar, Juraj brijač, Nikola Krančić
1558. Petar Supan sa svojim drugovima
1559. Ivan kovač, Mihajlo Plantak s drugovima
1560. Pavle Požgaj
1564. Ivan kožar, Ivan Barber, Stjepan Trontus
1572. Andrija Zkolek, Juraj Valentasić
1577. Matija Vernić s drugovima
1578. Juraj Barber, Danijel i Juraj Valentasić
1584. Mihajlo cestar, Toma sedlar
1588. Matija Vernić, Mihajlo gladitelj
1589. Mihajlo Bresčić
1590. Martin Mladošević
1593. Ivan Plušćec s prisežnicima

²⁷ Tabela I. God. 1593. knežija je dana u zakup dekanu I. Plušćecu s prisežnicima za 28 fl., ali je ubrano samo 12 fl. (MHZ XVI, 299).

²⁸ MHZ II, 372. Na priloženoj slici Zagreba iz 1639. vidi se Kaptol potpuno izgrađen (J. Ledentu, Regni Hungariae confinia delineata, Wien 1639. Nacionalna biblioteka, cod. 8623, 43).

²⁹ J. Matasović, Knez Lenard, kaptoloma zagrebečkoga kramar, Narodna starina 32, Zagreb 1933, 191—192.

trgovac građanin Gradeca koji bi svoju robu prodavao na kaptolskom trgu plaća 1 marku globe od koje je polovina iznosa pripala sucu a polovina općini. Istim dekretom zabranjeno je građanima i stanovnicima da na kaptolskom trgu ili izvan gradskog područja kupuju meso, zob, piliće, guske, jaja i ostali živež.³⁰ Općina se, također, 1510. pritužila kralju da je Kaptol na svom teritoriju posagradio nove svodove ili dućane, privukao gradsku trgovinu na kaptolski trg, pa su se i mnogi gradski trgovci preselili na Kaptol.³¹ Gradec je zahtijevao da se tržište na Kaptolu ukine i dućani poruše, a u žalbi Ferdinandu I iznio je da varoški trgovci, zbog konkurencije stranaca kojima Kaptol iznajmljuje svoje dućane, ne mogu na gradskom trgu prodavati robu koju kupuju u inostranstvu.³² Slični sporovi između Kaptola i Gradeca trajali su čitavo XVI i u prvoj polovici XVII st. a posljedice konkurencije kaptolskih trgovaca očitovale su se u smanjivanju varoške trgovine i s tim u vezi u opadanju prihoda od knežije koji od 1572.³³ čini gotovo polovinu one svote koju je od zakupa knežije Gradec dobivao god. 1494.

Među tim varoškim приходима čine od 1557. značajnu stavku prihodi od prodaje vina, sijena, prosa, soli i pšenice.³⁴ Prihod od prodaje vina iznosio je 1557. 47% od ukupnih varoških prihoda, prihod od prodaje vina i sijena 1558. 59% od ukupnih prihoda, a prihod od vina, sijena, prosa i ribe 1564. 83% od ukupnih prihoda u toj godini.³⁵ Dekan i prisežnici prodavali su stanovnicima varoši u toku čitave godine 4 do 5 bačava vina, i to uoči praznika ili na same praznike, svaki put po jednu bačvu vina. Tako su 1557. Ivan Zregijan i Matija krznar prodali dvije bačve vina a Mihajlo Plavčak i Nikola postolar treću bačvu. Po nalogu bana P. Erdedija i I. Lenkovića preostale dvije bačvice poslane su u vojnički tabor kod Čazme gdje je vino bilo djelomično prodano a djelomično poklonjeno.³⁶ Gradski prisežnici prodavali su 1558. u četiri navrata vino i to poslije praznika sv. Valentina, na Veliki četvrtak, Uskrs, Duhovo i Tijelovo.³⁷

---

³⁰ MHZ II, 72—73; vidi Tkalčić, n. dj., Rad 178, 94, 95.

³¹ Tkalčić, n. dj., 95.

³² O sporovima Kaptola i Gradeca u XVI i XVII vidi Tkalčić, n. dj., 95—114.

³³ Tabela I.

³⁴ U registru izdataka iz 1548. — a to je jedini registar s kojim raspoložemo prije 1557. — nigdje nije spomenuto da su kmetovi obavljali bilo kakve poslove u vinogradima ili na sjenokošama (MHZ XIII, 16—24). U registru primljenih novaca iz 1548. nema evidentiranih prihoda od prodaje vina, sijena ili sličnih poljoprivrednih prihoda od prodaje vina, sijena ili sličnih poljoprivrednih proizvoda (MHZ XIII, 16—17) koji se inače od druge polovine XVI st. u varoškim računima redovno javljaju kao prihod (Tabela I).

³⁵ Tabela I.

³⁶ MHZ XIII, 36. Utržak od prodanog vina kod Čazme iznosi 13 fl. 65 d. 2 b. (na i. mj.).

³⁷ Prodaja vina za koju su bili zaduženi varoški prisežnici trajala je i više dana. Tako su Mihajlo Plantak i Luka postolar 1558. vino iz prve bačve prodavali tri dana (MHZ XIII, 49—50), a Ivan Zregijan i Nikola Šćitar prodavali su 1559. vino iz treće bačve čitavih tjedan dana (MHZ XIII, 62). Cijena 1 pinte vina iznosila je 4 d. a kod posljednje bačve i 4 kruc. O prodaji vina na Gradecu vidi MHZ XIII, 70 i MHZ XVI, 178, 207, 208, 278, 304.

Dio sijena bio je rezerviran za potrebe općine³⁸ a ostatak je prodan u korist varoške blagajne.³⁹ Kao kupci javljaju se građani⁴⁰ a 1558.⁴¹ i 1559.⁴² sijeno je prodano, vjerovatno za vojničke potrebe, Ivanu Lenkoviću, vrhovnom kapetanu u Hrvatskoj i Slavonskoj krajini. Dekan i prisežnici prodavali su također proso,⁴³ pšenicu,⁴⁴ ribe⁴⁵ i sol.⁴⁶

Spomenuti poljoprivredni proizvodi koji su, kao što vidimo iz priložene tabele (I) prihoda zagrebačkog Gradeca, predstavljali važnu stavku u inače skromnim varoškim приходima pritjecali su prvenstveno iz varoških vinograda, sjenokoša i oranica smještenih u neposrednoj okolici grada. Varoški kmetovi obrađivali su tlakom sve varoške poljoprivredne površine. Međutim, radne obaveze kmetova ne mogu se tačno utvrđivati, jer je u računima bila zabilježena samo ona tlaka za koju su kmetovi dobivali »ad victum« »ad panes« ili »pro bibalia« skromnu novčanu naknadu. Možda je bilo i tlake koju su oni obavljali bez naknade, a ona nije ubilježena ni u tim ni u ostalim poznatim dokumentima. Varoški koloni iz Gračana,⁴⁷ Hrašća,⁴⁸ Ilice,⁴⁹ Kerča,⁵⁰ Ljubljaniče,⁵¹ Gornjeg i Donjeg Prekrižja,⁵² Trnja,⁵³ Vrhovca,⁵⁴ Otoka⁵⁵ te Bankovići i Ilijašići iz Cirkvišća ili Ilijašića⁵⁶ pored oranja, sijanja, košenja radili su u vinogradima i obavljali su mnogo drugih poslova kao na pr. sjekli su drva, dovlačili trupce za različite varoške potrebe, ribarili, nosili općinska pisma, stražarili na gradskim vratima u vrijeme sajмова⁵⁷ itd.

Najznačajnije poljoprivredne površine bile su sjenokoše i vinogradi; znamo im nazive,⁵⁸ ali ne znamo gdje su se nalazile. Ostale obradive površine

³⁸ MHZ XVI, 278.

³⁹ God. 1584, 1588. i 1589. sijeno je prodavao dekan (MHZ XVI, 235, 256 278).

⁴⁰ MHZ XIII, 63; MHZ XVI, 177.

⁴¹ MHZ XIII, 50.

⁴² MHZ XIII, 63.

⁴³ MHZ XIII, 70; MHZ XVI, 188, 222—224, 303. U žitaricama, najčešće u prosu, isplaćivane su katkad i plaće nekih varoških službenika (MHZ XVI, 208, 252, 253).

⁴⁴ MHZ XVI, 299.

⁴⁵ Prisežnici Stjepan krojač i Matija Vernić prodavali su ribe iz općinskog ribnjaka (MHZ XVI, 207).

⁴⁶ MHZ XVI, 188

⁴⁷ MHZ XIII, 45, 46, 51—60, 65, 77, 78, 263, 347, 361; MHZ XVI, 191, 194, 196, 199, 202, 230, 235, 236, 241, 282, 284, 285, 287.

⁴⁸ MHZ XIII, 67, 362; MHZ XVI, 181, 194, 197, 201—203, 247, 248, 250, 292.

⁴⁹ MHZ XIII, 53, 59, 67.

⁵⁰ MHZ XIII, 76, 199, 202; MHZ XVI, 244, 247.

⁵¹ MHZ XIII, 45, 46, 60, 66, 76, 347. MHZ XVI, 181, 198.

⁵² MHZ XIII, 46, 60, 67.

⁵³ MHZ XVI, 212.

⁵⁴ MHZ XIII, 40, 60, 67, 76, 347; MHZ XVI, 186.

⁵⁵ MHZ XVI, 323.

⁵⁶ MHZ XIII, 51, 60, 76.

⁵⁷ MHZ XIII, 54, 56, 60, 263; MHZ XVI, 203, 210, 230, 235, 269, 284, 285, 323.

⁵⁸ U izvorima se spominju ove sjenokoše: Špitalčica (MHZ XVI, 246, 269, 284, 285, 323) Alapjanuševčica (MHZ XVI, 201), Boltšajevčica (MHZ XIII 76), Frateršćica (MHZ XIII, 66), Kerč (MHZ XIII, 76), i vinogradi: Spitalšak (MHZ XVI, 194, 210, 245), Srebernarščak (MHZ XIII, 40, 53, 60, 64, 355), Kozji hrbet (MHZ XIII, 40, 52, 77, 78; MHZ XVI, 210) Kocil (MHZ XIII, 40, 53, 77, 78, MHZ XVI, 210, 245).

spominju se u Hrašću,⁵⁹ u Kerču,⁶⁰ pokraj crkve sv. Margarete⁶¹ i nedaleko od Manduševca.⁶² Međutim, najveći broj tlačnih dana kmetovi su odradili u vinogradima obavljajući različite vrste poslova oko njihova održavanja. Kao radnici u vinogradima nabrajaju s kmetovi iz Vrhovca, Ljubljaniče, Ilice i Prekrižja, ali najčešće se spominju kmetovi iz Gračana koji su, imajući vlastite vinograde, biti vjerojatno u tom poslu najvjestiji.⁶³ God. 1560. varoški koloni radili su u vinogradima 22 dana. Od toga 17 dana radili su samo kmetovi iz Gračana, jedan dan zajedno s onima iz Prekrižja, a za četiri dana nije upisano o kojim se kmetovima radi. Broj ljudi iz Gračana koji su te godine obrađivali vinograde bio je različit. Dva puta bilo ih je 8, jednom 14, jednom 15, jednom 17, dva puta po 20 a 9. srpnja radilo je zajedno 40 kmetova iz Gračana i Prekrižja. Iste godine kosili su ostali varoški kmetovi 8 dana sijeno. Prvog dana (3. VII) bilo je na košnji samo 5 kosaca, 26. srpnja 25, 27. srpnja 27 kosaca, ali nije zabilježeno iz kojih su sela ti kmetovi bili. Prema istom registru, kmetovi iz Ljubljaniče kosili su 5 dana varoške sjenokoše i to potkraj mjeseca srpnja. Čini se da ih je svaki put bilo više od dvanaest, što zaključujemo prema naknadi koju su dobili prilikom košenja »pro bibalibus«. Pored njih, Bankovići i Ilijašići kosili su dva dana a kmetovi iz Vrhovca i Kerča samo jedan dan.⁶⁴ God. 1572. varoški kmetovi obrađivali su vinograde Kocil⁶⁵ i to od postavljanja kolaca i okapanja vinograda do navlačenja obruča na bačve. Rad u spomenutom vinogradu započeli su 8. travnja polaganjem kolaca, zatim su ga tri puta okopali pa su na te i ostale poslove u kojima je svaki put učestvovalo oko 18 ljudi utrošili 10 tlačnih dana.⁶⁶ Koloni iz Kerča okopali su u dva navrata vinograd Kozji hrbet,⁶⁷ a 50 radnika, za koje ne znamo iz kojih su varoških sela,⁶⁸ radili su u vinogradu Spitalšak. Koloni iz

⁵⁹ MHZ XVI, 194, 212, 237, 242, 246, 292.

⁶⁰ MHZ XIII, 76; MHZ XVI, 196, 244. Kerč je bio nova varoška krčevina (MHZ XVI, 247). Godine 1560. išli su u Kerč plemički sudac, dekan i dva jurata »ad statuendos iobagiones« (MHZ XIII, 71). Na novo iskrčenim površinama bila je varoška sjenokoša a kmetovi iz Kerča sijali su i proso za varoške potrebe.

⁶¹ MHZ XVI, 204.

⁶² Na i. mj. Osim tih površina spominju se i zemlje Grgura Barbera i Pavla Požgaja na kojima su također varoški kmetovi obavljali razne poljoprivredne poslove. Da li je te poljoprivredne površine općina preuzela od njihovih vlasnika zbog neplaćenog poreza ili zbog kojeg drugog razloga, ne može se na osnovu raspoloživog izvornog materijala utvrditi (MHZ XVI, 198, 200, 202).

⁶³ MHZ XIII, 77—78. God. 1558. koloni iz Gračana radili su u vinogradima 15 dana. Uz njih su tri dana radili i ostali kmetovi za koje selo nije navedeno. Osim radnih dana u vinogradima kmetovi iz Gračana obavljali su kroz četiri dana i ostale poslove (MHZ XIII, 51, 52, 54, 56, 60).

⁶⁴ MHZ XIII, 76. God. 1560. ubilježeno je također da su koloni iz Ljubljaniče dobili 45 den. za ribe uručene kao dar kraljevskim komesarima (MHZ XIII, 71).

⁶⁵ Vjerojatno je taj vinograd bio negdje u blizini Gračana (MHZ XVI, 236, 282, 283, 287).

⁶⁶ Koloni iz Gračana radili su u vinogradu ove dane: 8. i 16. IV, 5 i 9 V, 3, 19, 23, 24, 27. IX i 1. X (MHZ XVI, 194, 196, 202, 203). Oni su, također, obavljali za varoš i neke druge poslove još četiri dana (MHZ XVI, 191, 197, 203).

⁶⁷ MHZ XVI, 202. Sijali su i proso na zemlji G. Barbera (na i. mj.).

⁶⁸ MHZ XVI, 196.

Gračana su te godine, osim već spomenutih radovi u vinogradu, išli po nalogu varoši za bana loviti ribu,⁶⁹ pomagali su kolonima iz Ilice vršiti proso⁷⁰ i obavili za općinu neke manje poslove.⁷¹ Ostali kmetovi, među kojima se izričito spominju kmetovi iz Ljubljanice i Kerča, orali su i sijali na zemlji Pavla Požgaja i Grgura Barbera⁷² hajdu i proso. Neki kmetovi, u izvoru upisani bez oznake sela, kosili su i skupljali sjeno na sjenokošama Kerč i Alpjanuševica.⁷³ Nadzor nad poljoprivrednim površinama vršio je i sudac koji je obilazio, obično s dekanom i kojim prisežnikom, po nekoliko puta oranice u Hrašću gdje su varoški kmetovi iz Hrašća sijali različite vrste žitarica,⁷⁴ nabavljao je od varoških novaca sjeme za sjetvu⁷⁵ i bio prisutan kod skupljanja gornice⁷⁶ i popisivanja svinjske desetine.⁷⁷ Međutim, dekan i prisežnici nosili su glavni teret i brigu oko svih tih varoških posjeda. Oni su nadzirali kmetove prilikom tlake, upravljati svim poslovima od sijanja, vršidbe, siječenja kolaca u selu Otok,⁷⁸ namijenjenih varoškim vinogradima, do svih radova oko uzdržavanja tih vinograda. Za taj svoj posao primali su zajednički od varoši svake godine manju novčanu nagradu.⁷⁹

O ostalim obavezama varoških kmetova, naročito o njihovim podavanjima uaturi, nemamo iz toga vremena govotvo nikakvih podataka. Poznato je da je varoš u Gračanima ubirala gornicu⁸⁰ a u Hrašću svinjsku desetinu.⁸¹ Vjerojatno su podavanja varoških kmetova bila slična onima koja su bila utvrđena u ugovoru iz 1599. za Bišćane, nove doseljenike na varoškim posjedima. Bišćani su zbog vojne obaveze bili oslobođeni od tlake i plaćanja varoške daće,⁸² ali su morali da daju od kuće, ukoliko su je imali, četiri piščanca i na Martinje po jednog kopuna. Osim toga ugovorom je određeno da oni »koi budu ovcze ili koze dersali deszeto janye ili kozle; sita psenice, zobi hajdine, jechmena y sitka kakvoga goder budu szeali deszetu quartu, pchelcza deszetoga y kernyaka da davali budu«. ⁸³

⁶⁹ MHZ XVI, 197.

⁷⁰ MHZ XVI, 202.

⁷¹ MHZ XVI, 191, 199, 203.

⁷² MHZ XVI, 198—200.

⁷³ MHZ XVI, 201.

⁷⁴ MHZ XVI, 193, 246.

⁷⁵ MHZ XVI, 209, 326, 327, 328.

⁷⁶ MHZ XIII, 67. U skupljanju gornice 1557. učestvovalo je »decanus cum iuratis et scholastico« (MHZ XIII, 47).

⁷⁷ MHZ XVI, 204.

⁷⁸ MHZ XVI, 194, 238, 239, 242, 243, 244, 246, 248, 249, 263. Osim već spomenutih, dekan je obavljao i neke druge dužnosti. Tako je 1584. otišao u Hrašće da smjesti novog kolona umjesto kmetice Magde »que viro nupsit extra bona ciuitatis« (MHZ XVI, 245).

⁷⁹ Usp. tabelu V: plaće varoških službenika.

⁸⁰ MHZ XIII, 67.

⁸¹ MHZ XVI, 204. MHZ XV, 213.

⁸² Bišćanci doseljenici iz Bihaća naseljeni na varoškim posjedima bili su dužni da plate porez »ako bi kakova kraljevska ali orszachka dacha bila od his« (MHZ XVI, 152).

⁸³ Da su vjerojatno i varoški kmetovi davali desetinu od žitarica, govori i jedna bilješka iz 1584. prema kojoj je prisežnik Marko Tutović s jednim vijećnikom poslan u Gračane »miliun mensurare« (MHZ XVI, 250).

Sačuvani računi očito govore da su varoški prihodi bili mali i nedostatni da pokriju čak i najnužnije rashode. Naime, u drugoj polovini XVI st. zagrebački Gradec je proživljavao ozbiljnu privrednu krizu. Oslabljen od stalne i uspješne konkurencije trgovaca sa susjednog Kaptola, ugrožen od turske opasnosti zbog koje je morao opravljati zidine i nabavljati ratnu opremu, Gradec je pokušao povećati prihode sa svojih poljoprivrednih površina i tako ostvariti nove izvore za povećane rashode. I Ugarska komora dobro je ocijenila značaj prihoda od poljoprivrede u ukupnom varoškom budžetu. Predlažući 1569. Maksimilijanu da taksa za Gradec iznosi najviše 400 fl. pisala je: »Quum temen audiamus et superiori et hoc etiam anno preasenti frumenta eorum ad iniuriam caeli deperdita esse«. ⁸⁴

Relativno mali prihod od takse koji je u XVI st. ubiran od stanovnika Gradeca očito govori o njihovom slabom ekonomskom položaju. Po dolasku na vlast Ferdinand I je potvrdio dvije darovnice Vladislava II prema kojima su građani dobili pristanak da i dalje plaćaju svoj godišnji census i da budu oslobođeni od plaćanja izvanrednog ratnog poreza, ali kralj nije održao svoje obećanje. Već 1538. Ferdinand nalaže Gradecu da za prijeke potrebe kraljevstva plati 400 fl. ⁸⁵ God. 1543. općina je bila upisana u popisima dike s poreznim zaduženjem od 350 fl. a 1546. i 1553. s 400 dimova koji su obuhvaćali, vjerojatno, sve stanovnike i građane varoši, ⁸⁶ jer su u popisima posebno iska-

⁸⁴ MHZ XV, 62.

⁸⁵ I. Kampuš, Prilog pitanju o poreznom sistemu u Gradecu od XIV do XVI st., Radovi FF, Odsjek za povijest 5, 22.

⁸⁶ Recenzirajući knjigu Ju. Bromleja »Krestjanskoe vostanie 1573 gode v Horvatii« (JIC - 2, 1963, 68—82) N. Klaić je uz ostalo ustvrdila da je Bromlej »pokušao na pr. odrediti materijalni položaj Varaždina, Gradeca i Križevaca na taj način što je iz popisa dike iz g. 1543. udvostručenu sumu dike pretvorio u dimove. Na taj način došao je do zaključka da na tri spomenuta grada otpada 15% svih dimova u tadašnjoj Slavoniji« (72). Bromlej nije ispravno postupio, jer se iz popisa dike g. 1543. vidi da se od fumusa u iznimnim slučajevima plaća ½ flor. (razrez poreza je veći), pa prema tome iznos od 350 fl. nije razrezan Gradecu na 700 dimova. N. Klaić s pravom tvrdi da zaključivanje o porastu dimova na osnovu popisa iz XIV st. nije ispravno, jer se u popisu iz XIV st. radi o kurijama to jest o dvornim mjestima, a ne o dimovima. Ona smatra da su »računi B-a prema tome bili neispravni, jer se gradovi ne oporezuju prema broju dimova već prema broju građana i njihovom materijalnom položaju. Zbog toga u popisu dike iz 1543. stoji 'Civitas variadensis non admisit se dicari, est tamen ilis data fl. 300'« (72). Gradovi su sami razrezivali taksu ili su od vladara dobiveno zaduženje ubirali od stanovnika i građana prema njihovu imovinskom stanju. Oni nisu željeli da budu popisivani s ostalim kmetovima, ali su to postigli tek u drugoj polovini XVI st. Neosporna je činjenica da su na pr. zagrebačkom Gradecu i 1546, 1553. i 1555. dika i taksa razrezivane na osnovu fumusa ubilježениh u popisu dike iz tih godina (vidi slijedeću bilješku). Međutim, prihvaćam zaključak N. Klaić da »tako velik broj dimova na području Gradeca — 700! — bio bi tada gotovo nemoguć« jer držim da je prema popisu iz 1543. bilo samo 350 dimova (vidi također J. Adamček, Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune 1573, HZ XIX—XX, Zagreb 1968, str. 170, bilj. 198). Prema kraljevoj odluci, dika iz Slavonije bila je 1546. također određena za plaću banu N. Zrinskom. U tom je popisu »civitas Montisgrencensis« ubilježena s 400 dimova. (E. Laszowski, Monumentu Habsburgica regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae (dalje MHRCDs) III, 1917, 263—269). Isti je broj iskazan u popisu iz 1553. a mnogo manji u onom iz 1555.

zivani fumusi iz Gračana i Hrašća.⁸⁷ God. 1543. taksu je ubirao za sebe N. Zrinski i tražio od varoši 350 fl.⁸⁸ a 1546. trebao je od Gradeca ubrati taksu razrezanu na 404 dima, jer je kontribucija kraljevine Slavonije iz 1546. bila određena za njegovu plaću.⁸⁹ Varoš se 1547. potužila vladaru da ih ban primorava na plaćanje takse ne poštivajući povlastice koje su dobili od ranijih vladara i koje je Ferdinand potvrdio. Gradecu, također, nije bilo pravo da se njegovi stanovnici i građani upisuju u popis dike jednako kao kmetovi po fumusima i portama. Već u prosincu 1546. Ferdinand je pisao banu: »Quorum nos iuribus et priuilegiis visis, considerantes eciam ciuitatem nostram Montisgreczensem propter vicinum hostem ad sui municionem rebus necessariis opus esse, ciuesque ipsos semper custodias et vigiles non sine eorum expensis habere, et alia quoque necessaria onera, velint nolint, sufferre debere... presentem taxam... pro hac vice eisdem ciuibus nostris omnino relaxandam duximus.«⁹⁰ God. 1547. vladar ponovo piše banu, protonotaru, sucima i diktatorima i traži da se od varošana ne ubire na saboru raspisana kontribucija.⁹¹ Gradec je dobio oslobođenje od plaćanja takse za 1546,⁹² 1553.⁹³ 1555.⁹⁴ a postigao je i to da nakon 1555. nije bio više upisivan po fumusima u popis dike već su u tim popisima bili upisivani samo fumusi njegovih kmetova.⁹⁵

Od druge polovine XVI st. vladari redovno zahtijevaju da im varoš za ratne potrebe daje subsidium.⁹⁶ Osim censusa od varoši se 1557. zahtijeva

⁸⁷ Vidi tab. VI.

⁸⁸ V. Klaić, Popis ratne daće u Slavoniji 1543. Vjesnik Zemaljskog arkiva IX, 1907, 91.

⁸⁹ MHZ XII, 279.

⁹⁰ Na i. mj.

⁹¹ MHRCDs III, 506.

⁹² Uprkos svima vladarevim upozorenjima Zrinski je nasilno iznudio dio određene takse (MHZ XII, 287—288, MHZ XIII, 276).

⁹³ Prema popisu dike iz 1553. »ciuitas Montisgreczensis et bona capituli zagrabienensis ac fratrum heremitarum necnon bona domini episcopi Zagrabienensis faciunt flor. 468« to jest 936 dimova (R. Horvat, Proračun i obračun kraljevine Slavonije u god. 1553, VZA XIII, 1911, 40). Od spomenutih 936 dimova koji su bili od poreza oslobođeni na kaptolska imanja otpada 397 dimova, na biskupova 119, na imanja fratara 20 i na Gradec 400 dimova (Arhiv Hrvatske Conscriptioes dicarum i dalje AHCD Prot. 1 br. 2, list 35—49). Dakle, Gradec je bio oslobođen samo za one dimove koji su u spomenutom popisu dike ubilježeni pod »ciuitas Montisgreczensis« a nije oslobođen za kmetске dimove u Hrašću i Gračanima. (na. i. mj. 38 r, 40 v). To oslobođenje odnosilo se na stanovnike i građane obuhvaćene u tih 400 fumusa za koje, prema varoškom popisu takse iz 1553, znamo da su stanovali u Pobrežju, Turnišću, Cirkvišću, Rujavi, Vrhvcu, Ilici i unutar zidina varoši (MHZ XIII, 24—35).

⁹⁴ U popisu dike iz 1555. sama općina upisana je sa 111 dimova (AHCD, Prot. 1, br. 3, list 51—57).

⁹⁵ Vidi bilj. 87. U popisima dike u nekim varoškim selima (Pobrežju, Hrašću, Ternju i Kerču) upisani su također fumusi kmetova nekih zagrebačkih građana (AHCD Prot. 1 br. 6, l. 77—86 i dr.).

⁹⁶ U dokumentima taj porez dolazi pod nazivima: taxa, dica, subsidium, magna taxa. Osim za ratne svrhe taksa varoši Varaždina, Križevaca i Zagreba bila je 1564. namijenjena za plaću banu P. Erdediju (MHZ XV, 3).

1000 fl. takse, 1559. 600 fl. a 1564, 1566, 1567. i 1568. svake godine 1000 fl.⁹⁷ Od 1570.—1594. razrez takse kreće se od 150 do 500 fl.⁹⁸ a 1595. umjesto takse traži se od Gradeca da uzdržava vojnike.⁹⁹ Posljednji podatak o taksi u XVI st. zabilježen je 1598. Te je godine varoš trebala da plati 200 fl.¹⁰⁰ Uzimajući u obzir razrez takse do 1570. postavlja se pitanje kako objasniti činjenicu da od 1557. do 1567. Ferdinand i njegov nasljednik Maksimilijan traže od Gradeca tako velike iznose poreza, kad se od 1543.—55. sam Ferdinand zalagao da varoš bude oslobođena od takse, jer su mu platežne mogućnosti Gradeca bile dobro poznate.¹⁰¹ Da bismo to shvatili, treba u tom razdoblju uzeti u obzir vladareve opće novčane prilike. Od 1552.—56. porasli su novi zajmovi na 1,270.000 fl, a ni taj novac nije dostajao za namirenje svih obaveza. Financije su se nalazile u očajnom položaju, jedva je bilo moguće održati termine za plaćanje kamata i vraćati vjerovnicima prispjele iznose. Od 1556.—62. vojni izdaci porasli su na 1,610.083 fl. i u tolikoj su mjeri iscrpili kredit da se po vlastitom Ferdinandovu priznanju kod stranih trgovaca nije mogao uopće dobiti zajma ili je to izuzetno bilo moguće samo uz visoke kamate i hipotekarno jamstvo. Ta nestašica novca zauzela je takve razmjere da je god. 1563. bilo na raspolaganju samo 10867 dukata kad je u ime danka, prema ugovoru o miru s Turcima, trebalo platiti 30000 dukata.¹⁰² Zbog takve situacije vladar je nastojao da ubere što više novaca¹⁰³ od takse a pri tom se nije vodilo računa o platežnim mogućnostima onih koji su taj porez morali da plate.

Međutim, ti porezni zahtjevi bili su za Gradec odviše pretjerani. Iznenađeni građani, financijski nesposobni da udovolje tako velikoj obavezi koja je 1557. i 1558. bila 4 puta a 1559. gotovo 4 puta veća od ukupnih varoških prihoda,¹⁰⁴ slali su u Beč svoje najistaknutije predstavnike da izmole od kralja oslobađanje ili barem smanjenje takse. God. 1557. bili su u Beču zbog takse sudac M. Zalatkovi, K. Kordatus i L. Bogdan,¹⁰⁵ god. 1558. L. Bogdan i P. Bridović,¹⁰⁶ a 1559. sudac M. Zalatkovi i S. Varaljšaj.¹⁰⁷ Varoški izaslanici odnijeli su 1559. kao dar kunine kože¹⁰⁸ koje su poklonili nadbiskupu Nikoli Olahu

⁹⁷ Tabela II.

⁹⁸ Samo 1584. razrezano je 50 fl. takse (Tabela II).

⁹⁹ MHZ XVI, 117

¹⁰⁰ HAWUG 408, 257 v — 258 r.

¹⁰¹ Dopuštajući 1550. da tobdžiju plate iz prihoda zagrebačke tridesetine kralj piše Gradecu: »Vos autem ob graues vestras expensas ad soluendum annuum salarium dicto bombardio omnino insufficientes esse«, (MHZ XII, 312).

¹⁰² K. Oberleitner, Österreichs Finanzen und Kriegswesen unter Ferdinand I, Archiv für Kunde österreichischer Geschichts- Quellen XXII, Beč 1860, 97, 106.

¹⁰³ Vladar je posuđivao novac i od hrvatskih i ugarskih feudalaca. Tako mu je 1561. P. Erdedi posudio 4000 fl. (HKAWUG 391, 260 r) a N. Zrinski 10.000 talera. Na potonju je svotu trebalo godišnje plaćati 500 talera kamata (na i. mj. 393, 3 r) a 29. X 1568. je Maksimilijan produljio povratak glavnice (na i. mj. 395, 351 v, 355 r). God. 1564. F. Bathany posudio je vladaru 3000 fl., a Pavao i Ambrozije Gregorijanec 2000 fl. (na i. mj. 392, 217 r, v, 218 r).

¹⁰⁴ Vidi tabelu na str. 6

¹⁰⁵ MHZ XIII, 48.

¹⁰⁶ MHZ XIII, 62.

¹⁰⁷ MHZ XIII, 405.

¹⁰⁸ God. 1557. kupljeno je 6 kuninih koža (MHZ XIII, 48) a 1558, također 6 kuninih koža (MHZ XIII, 62).

u vrhovnom kancelaru Ugarske komore Ivanu Desevfiju.¹⁰⁹ Poznavajući prilike u Gradecu Ugarska komora predlagala je kralju da se taksa realno odmjeri¹¹⁰ i da se zahtijevana svota smanji. Vladari su katkad tim zahtjevima izlazili ususret,¹¹¹ pa je na pr. 1572. Gradecu smanjena taksa na 150 fl.¹¹² Osim varoških predstavnika i komore kod vladara interveniraju za varoš i neke druge uglednije ličnosti, među kojima je G. Minzenti, magister kurije biskupa J. Draškovića, bio najzaslužniji. Zbog zasluga koje je on iskazao Gradecu zalažući se za smanjivanje takse varoš je svog novog građanina Minzentija, njegove sinove i pastorka svojom ispravom iz 1572. oslobodila tlake, stražarenja danju i noću a također i plaćanja dike.¹¹³

Sve te intervencije da se varoši smanji ovo, za njene mogućnosti prejtjerano, novčano davanje napokon su urodile plodom. Već 1559. taksa iznosi 600 fl.¹¹⁴ a od 1564.—88. vladar je naknadno smanjivao zahtijevani iznos poreza. Od 1570.—84. izuzevši 1582, iznosi takse koje je Gradec morao da plati bili su veoma umjereni.¹¹⁵ Iako je dobila značajne olakšice varoš je teško plaćala i one male iznose takse.

Tako je na pr. 1584. razrezano samo 50 fl. takse a u varoškim izdacima zabilježeno je da je dikatoru¹¹⁶ isplaćeno 31 fl. Da bi svoje obaveze mogao namiriti, Gradec bi, štaviše, posuđivao novac za isplatu poreza.¹¹⁷

Dužnu taksu isplatio bi nakon mnogih intervencija i to uvijek s velikim zakašnjenjem. Tako je 25. IV 1590. dikator Baltazar Drenoci potvrdio da mu je sudac G. Dombrius u ime ostatka takse iz 1588.¹¹⁸ isplatio 100 fl. Još 2. V 1588. Ugarska komora obavjestila je općinu o relaksaciji takse u iznosu od 500 fl. i tražila da ostatak od 500 fl. »quam primum et absque omni prorsus difficultate... in cameram hanc... exolvant«.¹¹⁹ I nadvojvoda Ernest

¹⁰⁹ MHZ XIII, 405. O materijalnom položaju varoši najbolje govori zapis iz kojeg saznajemo da je sudac dao dekanu Martinu štitaru »vnum magnum poculum« da ga založi, ukoliko bi trebalo novaca za završetak radova na velikom mostu kod Mesničkih vrata. Dekan je taj vrč založio Tomi literatu Mikuliću (MHZ XIII, 259).

¹¹⁰ MHZ XV, 61. Kad je 1564. vladar od Gradeca zahtijevao taksu od 1000 fl., općina je poslala nekog Andriju u Beč da o tome obavijesti A. Šafranića i I. Jakopovića koji su se već tamo nalazili zbog nekih drugih poslova. Vjerojatno na njihovu molbu taksa je snižena za 200 fl. (MHZ XVI, 183).

¹¹¹ God. 1568. na prijedlog Komore Gradecu je smanjena taksa (MHZ XV, 52).

¹¹² Vladar je pisao Komori: »Consilium vestrum nobis octavo die iam elapsi mensis may ad petitionem ciuitatis Zagradiensis de relaxatione dicae humilime perscriptum, nimirum vt ob paupertatem in quam redactae sunt incolae eius loci, pro praesenti anno centum quinquaginta saltem florenos taxae nominiae numerent, benigne approbamus. Vobis benigne mandantes, vt hanc benignam mentem nostram eis declarantes, taxam centum quinquaginta saltem florenorum pro praesenti hoc anno ab ipsis exigatis reliquum quod itidem centum quinquaginta florenos facit, relaxantes. Satisfacturi hoc modo clementi voluntati nostrae. Vienna quarto die Junii. Anno septuagesimo secundo«. (HKAW Gedenkbücher Österreich — Ungarn — Böhmen i dalje HKAWGÖUB 119, 334 v.)

¹¹³ MHZ XV, 105—106. Ovu povelju Gradeca Rudolf potvrđuje 19. II 1582. (MHZ XV, 255—56).

¹¹⁴ Tabela II.

¹¹⁵ Tabela II.

¹¹⁶ MHZ XVI, 246.

¹¹⁷ MHZ XVI, 293, 294.

¹¹⁸ MHZ XV, 370.

¹¹⁹ MHZ XV, 316.

požuruje 1589.¹²⁰ isplatu poreza a 30. I 1590. Ugarska komora ponovo nalaže Gradecu da bez oklijevanja uplati taksu ukoliko ne želi iskušati teži način ubiranja.¹²¹ Najzad, 3. III 1591. B. Drenoci dikator zagrebačke i križevačke županije izdaje varoši posljednju namiru na 100 fl. uplaćenih na ime ostatka takse iz 1588.¹²²

U posljednjem deceniju XVI st., za rata protiv Turaka (1593—1606), Gradec još teže namiruje svoje porezne obaveze. Iz instrukcije Tome Gradnaja od 7. III 1595, koji je zbog nekih varoških poslova bio poslan u Beč, vidi se da je on trebao tražiti oslobođenje Gradeca od takse. Ako se tim zahtjevima ne udovolji, morao je odbiti plaćanje bilo kakvog poreznog iznosa uz obrazloženje da općina zbog štete koju je pretrpjela od njemačkih vojnika ne može namiriti taksu.¹²³ Nije poznato što je Gradnaj postupajući prema dobitnim uputama za Gradec, postigao, ali znamo da je iste godine umjesto takse u novcu Rudolf II naložio varoši da »pro vestra ac coniugum vestrorum ulteriori defensione et permansione« uzdržava 200 pješaka.¹²⁴ Čini se da općina nije udovoljila tom vladarevu nalogu. Kad je, naime, vladar ustupio saboru sve neubrane iznose takse, staleži su 1597, na svom zasjedanju u Zagrebu zaključili da zbog nevolja koje je varoš pretrpila od Nijemaca¹²⁵ i drugih vojnika¹²⁶ oproste Gradecu neuplaćeni iznos takse, osim one za god. 1597, uz uvjet da »tormenta bellica et pulueres«, ako budu poslani u Mokrice,¹²⁷ odvezu u Petrinju.¹²⁸ Budući da je općina, kao što smo vidjeli iz nabrojanih primjera, jedva namirivala razrezani izvanredni porez, ona nije mogla da pored njega uplaćuje i svoj redovni godišnji census, pa je zbog toga zagrebački Gradec isplaćivao vladaru u XVI st. taksu kao jedino novčano podavanje.

Podaci o ubranoj taksi, sačuvani u računima varoških prihoda, govore da je ubrana taksa redovno iznosila do 150 fl.,¹²⁹ a da je ta svota odgovarala platežnim mogućnostima varošana, potvrđuje i sačuvani razrez takse iz 1553. Spomenuti registar o razrezu i uplati takse dragocjen je dokument, jer je to jedini poznati izvor iz kojeg vidimo kako se u XVI st. na stanovnike Gra-

¹²⁰ MHZ XV, 349.

¹²¹ MHZ XV, 363. Općina je odgovorila da će doznačiti dikatoru 100 fl. (n. i. mj.).
»Quam primum taxe suae maiestatis extroqueri poterit«.

¹²² MHZ XVI, 11.

¹²³ MHZ XVI, 108—109.

¹²⁴ MHZ XVI, 117.

¹²⁵ Odgovarajući na pismo Gradeca staleži Štajerske 18. VIII 1592. pišu: »vnnd erindern euch darauf, das in wenig Tagen bey euch etlich hundert teutscher wehrchaffter Man ankhumen vnnd euch ein merers Anzahl strakhs hernach volgen werden« (MHZ XVI, 65). U pismu od 19. VIII najavljuje dolazak 500 pješaka pod komandom K. Heima (na i. mj.).

¹²⁶ MHZ XVI, 141. Na zasjedanju od 21. III 1549. sabor se potuzio nadvojvodi Maksimilijanu na nasilja koja su njemački pješaci i konjanici kapetana Frankola počinili varošanima i Kaptolu (MHZ XVI, 99).

¹²⁷ U dokumentu »a sua serenitate« (MHZ XVI, 141). To je, vjerojatno nadvojvoda Ferdinand (F. Šišić, MSHSM, 41, Acta comitalia RCDS i dalje ACCDS IV, 1917, 368).

¹²⁸ MHZ XVI, 141.

¹²⁹ God. 1558. ubrano je 30 fl, 1572. svega 23 fl. 46 d. 2 b. a 1589. je u iznosu od 240 fl. zajedno iskazana taksa stanovnika i »taxa extranea« (Tabela I).

deca razrezivala taksa i u kojim je iznosima od njih bila naplaćivana.¹³⁰ Štaviše, osim tog registra ne raspoložemo nikakvim podacima o varoškim prihodima i rashodima za god. 1553. Varoška uprava sama je razrezivala taksu na svoje građane i stanovnike a varoški prisjednici ubirali su razrezani porez.¹³¹ Sudac i prisežnici bili su oslobođeni plaćanja,¹³² iako su u popis takse unesena bez oznake svote njihova imena kao i dužnost koju su obavljali. Još dva stanovnika i jedna »domus« upisani su bez poreznog zaduženja u registar takse iz 1553.¹³³ Bili su to, vjerojatno, najsiromašniji varošani koji nisu mogli da plate ni najmanji porezni iznos od 5 denara.¹³⁴ Prema mjestu stanovanja, ali samo po imenu, upisani je u popis 161 stanovnik, zatim 28 domusa, 7 inquilina, 16 udovica, 43 zanatlije i 10 ostalih.¹³⁵ Popis počinje s nabrojanjem poreznog zaduženja i uplata najbrojnijeg dijela stanovnika za koje nije navedeno mjesto stanovanja. To su bili vjerojatno oni stanovnici i građani koji su stanovali u samoj varoši i Šošarskoj vesi. Iza ove glavne grupe nabrojani su ostali stanovnici iz Pobrežja,¹³⁶ Turnišća,¹³⁷ Cirkvišća,¹³⁸ Ruja-ve,¹³⁹ Vrhovca,¹⁴⁰ Ilice¹⁴¹ i Prekrižja.¹⁴² U tim selima izvan varoši stanovali su uglavnom oni građani i stanovnici koji su se pretežno bavili poljoprivredom.¹⁴³ Kod svakog upisanog stanovnika ili kuće u registru je označeno porezno zaduženje kao i onaj iznos koji je uplaćen odmah prilikom popisivanja.¹⁴⁴ Naknadnim provjeravanjem upisano je: »solvit«¹⁴⁵ kod onih koji su svoj dug potpuno namirili, a ta oznaka o konačnoj naplati izostala je u onim slučajevima kada su porezni obaveznici ostali dužni dio razrezane takse ili

¹³⁰ Te je godine Gradec bio oslobođen kraljevske takse pa je ubrani novac mogao utrošiti za varoške potrebe.

¹³¹ God. 1553. taksu su ubirali Ivan krznar i Mihajlo Dekanić (MHZ XIII, 35).

¹³² Varoš je mogla i ostale svoje građane osloboditi plaćanja dike ili takse. Tako je postupila u slučaju G. Mincenija i njegovih nasljednika koje je do kraja njihova života oslobodila plaćanja takse. To je, također, dokaz da je sama općina razrezivala iznos takse na svoje stanovnike (MHZ XV, 105—106).

¹³³ U popis je upisan sudac Matija Deli i prisežnici Petar zlatar, Pavle Požgaj, Mihajlo Dekanić, Juraj Čakovec, Mihajlo krojač, Ivan krznar, Pavle Nemeč i Grgur Barber (MHZ XIII, 24—35).

¹³⁴ Riječ je o dvije žene od kojih je jedna bila udovica (MHZ XIII, 30) a druga upisana pod imenom Irka (MHZ XIII, 31) kao i o kući A. Karamara koja, također, nije bila opterećena porezom (MHZ XIII, 25).

¹³⁵ Tabela III.

¹³⁶ MHZ XIII, 32.

¹³⁷ Na i. mj.

¹³⁸ MHZ XIII, 32—33.

¹³⁹ MHZ XIII, 33.

¹⁴⁰ MHZ XIII, 33—34.

¹⁴¹ MHZ XIII, 34.

¹⁴² MHZ XIII, 34—35.

¹⁴³ Kraljevski dikator htio je takve građane popisati zajedno s ostalim kmetovima. Zbog toga se 14. I 1577. općina žalila Ugarskoj komori protiv dikatora M. Vurnovečkog (Wrnoczy) koji je na uštrb starih sloboda popisao neke građane »qui agriculturae exercendae gratia extra civitatem in domibus empticiis morarentur« (MHZ XV, 167).

¹⁴⁴ U registru upisano: »dedit«.

¹⁴⁵ Da je: »solvit« upisano drugom rukom, zabilježio je E. Laszowski (MHZ XIII, 24, bilj. 4).

je nisu uopće platili.¹⁴⁶ Prema tome, od ukupnog zaduženja od 136 fl. 76 d. naplaćeno je 125 fl. 12. d. 2 b. a stanovnici su ostali dužni 11 fl. 63 d. 1 b.¹⁴⁷ Porezno zaduženje, realiziranu naplatu i dugove stanovnika varoši g. 1553. vidimo iz ove tabele:

Mjesto	Broj upisanih	Zaduženje	Odmah uplaćena taksa	Ukupno uplaćena taksa	Nenaplaćena taksa
Nije upisano	204	111fl. 93d.	40fl. 22d.	103fl. 29d. 2b.	8fl. 63d. 1b.
Pobrežje	1	35d.	—	35d.	—
Turnišće	2	1fl. 20d.	40d.	1fl. 15d.	5d.
Cirkvišće	9	8fl. 65d.	2fl. 85d. 1b.	8fl. 25d.	40d.
Rujava	6	3fl.	93d. 1b.	2fl. 80d.	20d.
Vrhovac	17	5fl. 23d.	2fl. 52d.	4fl. 38d.	85d.
Ilica	15	2fl. 95d.	55d.	2fl. 15d.	80d.
Prekrižje	16	3fl. 45d.	40d.	2fl. 75d.	70d.
Ukupno	270	136fl. 76d.	47fl. 87d. 2b.	125fl. 12d. 2b.	11fl. 63d. 1b.

Najveći broj poreznih obveznika, njih 201, stanovali su, vjerojatno, unutar same varoši i u Šoštarskoj vesi. Od 111 fl. 93 d. razrezane takse oni su uplatili 103 fl. 29 d. 2 b. Najmanji broj, samo 1 obveznik evidentiran je u Pobrežju i taj je u ime svoga poreznog zaduženja uplatio 35 d. Porezno zaduženje.¹⁴⁸ za stanovnike i kuće kreće se u rasponu od 5 do 275 d. Samo dvojici

¹⁴⁶ Kao primjer navodim upis za A. Šibeničkog koji je bio zadužen s 2 fl. 75 d. poreza a ubilježeno je da je dao samo 2 fl. 50 d. Uz njegovo ime nije upisana oznaka: »solvit«, jer je Šibenički, inače poznati varoški trgovac, ostao dužan 25 denara (MHZ XIII, 30). Ili na pr.: »domus Sovan« zadužena je u popisu s 50 d. poreza. Za nju nije upisano ni »dedit« ni »solvit«, jer je spomenuta kuća u potpunosti ostala dužna iznos razrezane takse (na i. mj.). O tome je i Laszowski dao tumačenje: »Ut patet, taxam nonnulli totaliter non solverunt, sed in duobus vel tribus terminus. Inde haec notitia de solutione: »dedit« (MHZ XIII, 25, bilj. 1).

¹⁴⁷ U dijelu popisa u kojem mjesto stanovanja nije naznačeno 10 obveznika nije platilo porez a među njima i »domus fratrum«, a 9 namirilo je taksu djelomično. U Turnišću samo 1 stanovnik nije potpuno namirio porez, u Cirkvišću bila su 2 s nepotpuno isplaćenim porezom, u Rujavi 1 nije ništa platio, u Vrhovcu 2 nisu potpuno namirili obavezu a 2 nisu ništa platili, u Ilici 4 nisu ništa platili a 1 samo djelomično, u Prekrižju 3 nisu ništa platila a 2 samo djelomično (MHZ XIII, 24—35).

* U registru takse iz 1553. uplate su bilježene osim u florenima i denarima, također u talerima (1 taler = 93 d. 1b.) i u kruciferima (10 krucifera = 13 d. 1b.) Radi bolje preglednosti uplaćeni iznosi iskazani su u ovoj tabeli samo u florenima i denarima.

¹⁴⁸ Svaka stranica registra završava sa zbrojem u kojem je iskazana ukupna svota poreznog zaduženja, ali zbrojevi na koncu stranica u registru ne odgovaraju uvijek sumi pojedinačno ubilježenih iznosa razrezanog poreza. Razlika je nastala ili u vrijeme sastavljanja samog popisa, ili, što je vjerojatnije, prilikom njegova ediranja. U želji da izbjegnem tiskarske greške namjeravao sam kolacionirati izvorni registar s njegovim štampanim tekstom. Budući da je registar iz 1553. izdao

razrezan je najmanji iznos od 5 d., 34 to jest najvećem broju upisanih poreznih obveznika razrezano je po 15 d., a samo dvojica upisanih oporezovana su s najvećim iznosom od 275 d. Tako na pr. iznosom od 10 d. zadužene su bile 2 udovice, 1 izrađivač štitova, 3 inquilina, 1 kovač i 1 kožar. Bilo je izrađivača štitova kod kojih se porezno zaduženje kreće od 25 d. do 125 d. Različiti iznosi preznog zaduženja mogu se uočiti i kod drugih obrtnika. Tako na pr. od 3 zlatara koji su u popisu navedeni 1 je bio zadužen s 25 d. poreza, 1 sa 65 d. a 1 sa 75 d. Od 4 kovača 1 je bio zadužen s 10 d., 1 s 45 d. a 1 čak sa 100 d. poreza. Od 9 upisanih postolara 3 su bila zadužena s 100 d. poreza 1 s 250 d., a ostali s manjim iznosima. Od 6 u popisu iskazanih krojača 1 je trebalo da plati 100 d. 1 200 d. a 1 250 d. poreza. Ovi podaci, dakle, upućuju na velike imovinske razlike među obrtnicima iste struke. Da li je taj bolji materijalni položaj pojedinaca bio vezan uz opsežniju djelatnost u struci ili uz prihod od trgovine, s kojom su se neki obrtnici bavili, ili su, možda, takvi obrtnici bili posjednici vinograda i oranica — to se zbog nedostatka izvorne građe ne može tačno utvrditi.¹⁴⁹

E. Laszowski označivši da je to »Originale chartaceum in archivo lib. reg. civit. Zagrabiae« (MHZ XIII, 35), obratio sam se Hist. arhivu u Zagrebu gdje su danas ti dokumenti pohranjeni. Uz najbolju volju da mi pomognu, kolege iz Arhiva nisu, nažalost, mogli pronaći spomenuti registar. Zbog toga objavljujem iznose svih zbrojeva iz registra i postojeće razlike između upisane i stvarne sume:

Dokument	upisani zbroj	stvarni zbroj	r a z l i k a
MHZ XIII, 25	6fl.	6fl. 92d.	+ 92d.
„ 26	10fl. 17d.	10fl. 77d.	+ 60d.
„ 27	9fl. 31d.	9fl. 9d.	— 22d.
„ 27	8fl. 13d.	8fl. 13d.	—
„ 28	6fl. 45d.	6fl. 45d.	—
„ 29	14fl. 26d.	14fl. 26d.	—
„ 29	9fl. 27d.	9fl. 32d.	+ 5d.
„ 30	8fl. 6d.	7fl. 81d.	— 25d.
„ 31	12fl. 3d.	12fl. 3d.	—
„ 31	10fl. 75d.	10fl. 75d.	—
„ 32	16fl. 50d.	16fl. 40d.	— 10d.
„ 33	11fl. 22d.	11fl. 25d.	+ 3d.
„ 34	6fl. 43d.	5fl. 88d.	— 55d.
„ 34	3fl. 90d.	3fl. 90d.	—
„ 35	2fl. 70d.	2fl. 70d.	—
„ 35	1fl. 15d.	1fl. 10d.	— 5d.
UKUPNO:	136fl. 33d.	136fl. 76d.	+ 43d.

¹⁴⁹ Tabela II. O obrtnoj proizvodnji u Gradecu nema nikakvih podataka a teško je utvrditi i koji su obrtnici od onih u popisu imali oranice odnosno vinograde. Međutim, za neke obrtnike spomenute u popisu, zahvaljujući sačuvanim

I među onim stanovnicima kojima je bez oznake zanimanja u popisu upisano samo ime 7 ih je moralo platiti 100 d. poreza, 3 200 d. a dva čak 275 denara. Među onima koji su u toj grupi bili zaduženi s taksom od 200 d., pa i višom, nalazimo poznate zagrebačke trgovce Grgura Lazara, Kristofora Kordata, Antonija Šibeničkog i Sovana Pastora koji su od 1544.—58. često bili ubilježeni u registrima prihoda od tridesetine.¹⁵⁰ Međutim, u naseljima izvan same varoši porezno zaduženje stanovnika kreće se od 8 d., koje je platio neki Blaž Verhovčan iz Vrhovca,¹⁵¹ do 125 d., koje su platili Mihajlo i Sinko Ilijašić iz Cirkvišća.¹⁵² Odnose između broja upisanih i iznosa razreznog poreza možemo uočiti iz ove tabele:

porezno zaduženje	broj	‰	razrez takse	‰	Primjedba
od 5 do 55d.	187	70,57	4881d.	36	
do 100d.	35	13,21	2475d.	18,25	
do 200d.	33	12,46	3900d.	28,77	
do 275d.	10	3,76	2300d.	16,98	
Ukupno:	265	100	13556d.	100	
			Iznos od 120 d. ubran od nepoznatog broja inquilina u ovoj tabeli nije iskazan.		

Prema tome, najviše stanovnika, njih 187, plaćalo je do 55 d. poreza, a najmanji broj upisanih, njih 10, od 200 do 275 d. poreza.

Usporedimo li podatke o broju stanovnika i inquilina iz 1553. s brojem u sličnom popisu iz g. 1368, uočavamo da su u popisu iz XIV st. ubilježena

registorima zagrebačke tridesetnice i njenih ispostava, možemo utvrditi da su se bavili trgovinom. Takvi obrtnici bili su zaduženi s većim iznosima poreza. Na pr. krojač Petar, kome je taksa bila razrezana u iznosu od 250 d. (MHZ XIII, 32), uvezio je najviše sukno pa maslinovo ulje i ostalu robu a izvezio med (MHZ XIII, 110, 113, 114, 117, 118, 125, 129, 131—133, 135, 136). Krojač Benedikt, oporezovan s 200 d. (MHZ XIII, 26), uvezio je ulje, sol, sukno, a izvezio najviše svinje (MHZ XIII, 105, 107, 111, 113, 117, 124, 126, 138, 161). Laurencije postolar, zadužen s 250 d. poreza (MHZ XIII, 31), najviše je izvezio svinje i suhu ribu a uvezio sukno (MHZ XIII, 105, 138, 147, 151, 159, 164, 167, 170). Laurencije je posjedovao poljoprivredne površine u Pobrežju, jer je njegova udovica upisana u popisu dike iz 1553. s jednim dimom (AHCD, Prot. 1, br. 2, 38 r). On je umro negdje u prvoj polovini 1553, jer se i u registru tridesetine za 1554. pojavljuje kao uvoznik njegova udovica (MHZ XIII, 191). Čini se da spomenutim obrtnicima nije preostalo mnogo vremena da se bave i svojom strukom. Međutim, Martin kovač, koji je u svojoj struci imao najveće porezno zaduženje od 100 d. (MHZ XIII, 29), nije se bavio trgovinom, kao ni Martin štitar, koji je s poreznim razrezom od 125 d. (MHZ XIII, 30) bio najviše zadužen među obrtnicima svoje struke.

¹⁵⁰ MHZ XIII, 93—248.

¹⁵¹ MHZ XIII, 33.

¹⁵² MHZ XIII, 32.

352 inquilina, među njima 76 obrtnika,¹⁵³ i 203 vlasnika kurija, od kojih su 68 bili također obrtnici.¹⁵⁴ Međutim, u popisu iz 1553. ubilježena su samo 15 inquilina¹⁵⁵ i 43 obrtnika. Dakle, dok su u nekompletnom poreznom popisu iz 1368. ubilježena 652 porezna obveznika,¹⁵⁶ dotle je u popisu iz 1553. broj oporezovanih gotovo za polovinu manji. Na osnovu popisa iz XIV st. zaključio sam da je u to vrijeme u Gradecu, zajedno s pregrađima, bilo 418 kuća.¹⁵⁷ Podaci poreznog popisa iz XVI st. govore da broj stanovnika u Gradecu tada nije bio velik a prema dimovima u popisu dike iz 1546, 1553. i 1551. bilo je u varoši i pregrađima najviše do 400 kuća. Stanovništvo Gradeca raspršilo se djelomično u vrijeme građanskog rata između pristaša Zapolje i Ferdinanda. U pismu od 4. VIII 1530. L. Pekri piše Ivanu Kacijaneru da je broj građana malen i da im je neprijatelj nanio velike štete.¹⁵⁸ I sama općina u svom pismu upućenom istom adresatu javlja da se zbog nestašice hrane dio građana razišao.¹⁵⁹ Nakon nekoliko godina od spomenutog događaja kuga je također vrlo proredila stanovništvo u Gradecu,¹⁶⁰ pa se varoš zbog tih ne-daća nije više oporavila niti se broj stanovnika u drugoj polovini XVI st.¹⁶¹ osjetno povećao.¹⁶² Uzmemo li u obzir nesigurnost koja se osjećala u graničnom području kojem je i Gradec pripadao, a bio je, štaviše, u stalnoj opasnosti¹⁶³ da ga Turci osvoje i poruše,¹⁶⁴ zatim obaveze stanovnika da daju staraže i tlaku,¹⁶⁵ njihovu brigu oko utvrđivanja varoši za koje nikada nije

¹⁵³ Kampuš, Prilog pitanju, 17.

¹⁵⁴ N. dj., 12.

¹⁵⁵ U popisu takse iz 1553. ubilježeno je 7 inquilina, ali nije iskazan broj inquilina koji su bili oporezovani sa 120 d. poreza. Budući da su inquilini plaćali taksu 10 i 15 d., možemo pretpostaviti da je taj iznos razrezan na 8 inquilina koji su bili oporezovani s 15 d. poreza (Tabela III).

¹⁵⁶ Kampuš, Prilog pitanju, 12, 17.

¹⁵⁷ N. dj. 17, bilj. 68.

¹⁵⁸ MHZ XII, 73.

¹⁵⁹ MHZ XII, 74. Još 10. VII 1530. građani se tuže Katzianeru da su za obranu varoši potrošili sav svoj imetak (MHZ XII, 69).

¹⁶⁰ MHZ XII, 252.

¹⁶¹ O siromaštvu i nestašici u varoši govore dokumenti iz 1565. (MHZ XV, 13), 1572. (HKA WGÖUB 119, 334 r), 1578. (MHZ XV, 185—186), 1583. (MHZ XV, 270). Međutim, varoš je nastojala da povećaa broj stanovnika. Općinskom odlukom iz 1557. ustupaju se pusti fundusi »illis quicunque extraneorum hominum vndecunque in ciuitatem ipsam ingredi voluerint« (MHZ XII, 371).

¹⁶² O malom broju stanovnika 1580. saznajemo iz žalbe Gradeca na bana K. Ungnada (MHZ XV, 230).

¹⁶³ MHZ XII, 269.

¹⁶⁴ God. 1552. N. Bradač piše L. Zekelu o namjeri Turaka da osvoje Zagreb (MHZ XII, 319, 320, 322, 323). Prema jednoj vijesti iz listopada 1593. Turci su se prešavši Savu približili Zagrebu a građani su odlučili da im predaju gradske ključeve, ali su se Turci vratili zbog nestašice hrane (MHZ XVI, 92). U drugoj vijesti iz te godine se javlja da bi Turci znatno napredovali da nisu bile visoke vode, ali su oni ipak počinili u okolini Zagreba velike štete (MHZ XVI, 94).

¹⁶⁵ MHZ XV, 105—106.

bilo dovoljno novaca,¹⁶⁶ nalazimo odgovor zašto i nakon 1550. broj stanovnika ostaje isti. Takav zaključak potvrđuju i teške financijske prilike Gradeca, koji je jedva mogao da namiri čak i male iznose poreza, što se vidi iz svih dokumenata, a naročito iz neznatnih iznosa takse ubilježene u računima varoških prihoda.

Hrvatski sabor je prilikom svojih zasjedanja odobravao za ratne potrebe diku ili subsidium, a odobrena svota ubirana je od kmetskih dimova ili porta. U posebne popise dike ubilježeni su svi kmetski dimovi, ali broj tih dimova nije uvijek bio isti. Naime, kmetovi su napuštali svoja imanja u strahu od Turaka ili su ih Turci odveli u ropstvo, a posjedi mnogih kmetova bili su tokom XVI st. često opljačkani i od vojske koja ih je trebala da brani ili su stradali od neke prirodne nesreće. U popisu dike upisivani su i dimovi varoških kmetova iz Gračana, Hrašća, Pobrežja, Trnja i Kerča.¹⁶⁷ Tako je u Gračanima u popisu dike iz 1576. iskazano 6 dimova, a 1596. samo 1 dim. God. 1596. nije Hrašće uopće uneseno u popis dike, jer su Turci, vjerojatno, u tom selu opljačkali sve kmetske posjede. Ni u popisu dike iz 1598, u kojem je ubilježeno 12 kolona iz Gračana, nisu bili upisani koloni iz Hrašća. Inače se u ranijim popisima broj dimova u Hrašću kreće od 2 dima iz popisa god. 1546. do 6 dimova u popisu god. 1576.¹⁶⁸ Ako bi dikator upisao prevelik broj dimova, varoš se žalila na takav razrez. God. 1583. općina se žali na dikatora Vrnocija koji je u Gračanima upisao 6 dimova, a prema njenim navodima kmetovi iz Gračana ne posjeduju više od 10 do 12 jugera orače zemlje. Podžupan i plemićki sudac obišli su spomenute oranice i utvrdili da se u varoškom selu Gračani dika jedva može razrezati na 3 dima.¹⁶⁹

Razrez poreza po dimu kretao se od 1 fl. do 2 fl., a iznimno, kao na pr. 1596, razrezano je 9 fl. Prema takvu razrezu, dimovi varoških kmetova zaduženi su 1546. sa 6 fl. takse, 1553.¹⁷⁰ s 5 fl. 1555. s 5 fl., 1556. s 5 1/2 fl. i 1582. s 12 fl. takse.¹⁷¹ U računima varoških prihoda dika ili susidium naziva se »taxa forensis«,¹⁷² »taxa regiae maiestatis forensis«, »taxa extranea«. ¹⁷³ Ubrani iznosi takse iskazani u tim računima god. 1548, 1572 i 1584. kreću se od

¹⁶⁶ Općina piše 1593. ratnim komesarima u Graz da je varoš toliko slaba da bi jedva mogla da podnese jednu neprijateljsku navalu i moli od njih novaca »cum nosmet ipsi ad id insufficientes censeamur, ut celerius tam ruinosam ciuitatem et propugnacula sua extruere et aedificare possemus« (MHZ XVI, 95). Ratno vijeće preporučilo je molbu nadvojvodi Maksimilijanu osobito i zbog toga jer je Zagreb najznačajnija utvrda a veoma ruševna (MHZ XVI, 96).

¹⁶⁷ Dok se u popisima dike varoška sela Hrašće i Gračani redovno javljaju, dimovi u Trnju iskazani su 1576. (zajedno s Kerčom) i 1578. (zajedno s Pobrežjem) a dimovi varoških kmetova u Pobrežju također i u popisu iz 1574. (vidi bilj. 87).

¹⁶⁸ Na i. mj.

¹⁶⁹ MHZ XV, 268.

¹⁷⁰ Prema popisu dike naplaćivan je od dima ovaj porez:

God. 1546. 1 fl. 50 d. (AHCD Pr. 1, 29 r, 33 v); 1553. 1 fl. (AHCD Pr. 1, br. 2, 36 r); god. 1555. 1 fl. (AHCD Pr. 1, br. 3, 52 r); 1566. 1 fl. (AHCD Pr. 1 br. 78 r); 1568. 1 fl. (AHCD Pr. 1 br. 7, 88 r); 1572. 1 1573. 2 fl. (AHCD Pr. 1 br. 9, 165 r); 1582. 1 fl. (AHCD Pr. 1 br. 14, 254 r); 1596. 9 fl. (AHCD Pr. 1 br. 16, 304 r).

¹⁷¹ Vidi bilj. 87.

¹⁷² Vidi: Z. Herkov, Građa za financijsko pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske II, 1956, 470.

¹⁷³ MHZ XVI, 188, 234, 235, 279, 303.

8 fl. do 8 fl. 50 d.,¹⁷⁴ dok je iznos ubilježen 1589. daleko premašio 77 fl.¹⁷⁵ a ubrana svota iz 1590. iznosila je 54 fl. Međutim, taj primitak iz 1590. nije samo »taxa extranea« već je u toj svoti uključen i »census iobagonalis« koji je varoš od svojih kmetova također ubirala. Općina je taj census oprostila Bišćanima,¹⁷⁶ ali ga je na pr. htjela ubrati od svoga građanina Stjepana Brckovića koji je na teritoriju varoši kupio vinograd sa zemljom i na tom posjedu sagradio kuću. Ona je Brckovića htjela ubrojiti u kmetove da tako od njega naplati census a vjerojatno je od toga odustala tek na intervenciju nadvojvode Ernesta.¹⁷⁷ Taj podatak pokazuje da je općina ubirala »census iobagonalis« ne samo od svojih neposrednih kmetova već i od kmetova svojih građana kojih je također bilo u nekim varoškim selima.¹⁷⁸

Razrezani iznos dike ubirao se od varoških kolona kao i od ostalih kmetova prema broju dimova, a iz samih popisa dike vidi se da je doista bio ubiran.¹⁷⁹ Budući da je »taxa extranea« ponekad ubirana po varoškim ubiračima i iskazivana u primicima varoških računa,¹⁸⁰ držim da se u takvim slučajevima radilo o naknadnim uplatama kad varoški kmetovi, zbog nestašice novca ili zbog spora o broju dimova, nisu na vrijeme uplatili dužnu svotu.

¹⁷⁴ Tabela I.

¹⁷⁵ Taksa stanovnika i kmetova izkazana je u obračunu zajednički (MHZ XVI, 279). Da je i sama općina tražila pristojbu od svojih kmetova vidi se iz uknjiženog primitka u obračunu 1590. (»a colonis de Hrascha de taxa anni proxime preteriti illis per communitatem imposita percepi«; MHZ XVI, 303).

¹⁷⁶ Vidi bilj. 87.

¹⁷⁷ Na žalbu Brckovića, nadvojvoda Ernest zabranio je Gradecu da tako postupi (MHZ XV, 361).

¹⁷⁸ U niže navedenim popisima dike upisani su dimovi građana koji su imali svoje kmetove u Pobrežju, Trnju, Krču, Ilici i Tratinji:

God. 1546. (AHCD Pr. 1 br. 2, 38 r); 1553. (AHCD Pr. 1 br. 2, 38 r); 1555. (AHCD Pr. 1, br. 3, 54 r); 1566. (AHCD Pr. 1, br. 6, 81 r); 1568. (AHCD Pr. 1 br. 7, 91 r); 1570. (AHCD Pr. 1 br. 8, 120 v); 1572. (AHCD Pr. 1 br. 9, 152 r); 1574. (AHCD Pr. 1 br. 10, 181 r); 1576. (AHCD Pr. 1 br. 11, 208 r); 1578. (AHCD Pr. 1 br. 12, 237 v); 1582. (AHCD Pr. 1 br. 14, 274 r); 1588. (AHCD Pr. 1 br. 15, 283 v); 1598. (AHCD Pr. 1 br. 18, 500 v).

¹⁷⁹ Na pr. registar iz 1553: »Registrum connumerationis subsidii... prima dimidietas videlicet ad festum Ephiaphianarum est exacta« (AHCD Pr. 1 br. 2, 35—49).

¹⁸⁰ MHZ XVI, 188, 234, 235, 279, 303. Potrebno je upozoriti na još jedan momenat. U obračunu iz 1589. »taxa forensis« ubilježena je 4 puta. Jednom je svota ubrane takse uknjižena u obračunu zajedno s taksom građana pa se ne može ustanoviti koliko se od te uknjižene svote odnosi na »taxu forensis« (MHZ XIII, 279). U tri preostala knjiženja u obračunu iz te godine vidimo da su exactori ubrali 77 fl. navedene takse. Prema razrezu dike na dimove, ta svota znatno premašuje zaduženje varoških kolona. Na svom zasjedanju 29. V 1589. u Zagrebu Hrvatsko-slavonski sabor nije raspisao diku nego je odredio ubiranje dimnice i to 1 fl. 50 d. od svakog dima za uzdržavanje haramija i 20 d. po dimu za plaćanje asesora i drugih izdataka (ACCDS IV, 348), a 1590. nije raspisana ni dika ni dimnica. Ako varoš nije od ubrane »taxe forensis« platila dimnicu pa takva isplata nije u varoškim računima zabilježena, iako se u ugovoru s Bišćanima predviđa plaćanje »orsačke daće« (MHZ XVI, 152), u tom je slučaju ubrani novac u cjelini utrošen za varoške potrebe. Slična je situacija bila i 1590. kad je od kmetova na račun »taxe forensis« ubrano 46 fl. (MHZ XVI, 303), a obje svote bile su mnogo veće od poreznog zaduženja iskazanog po dimovima u popisima dike. Naime, Gradec je 1589. i 1590. imao izdataka koji su dobivene prihode daleko premašili.

Sačuvani računi varoških izdataka od 1538.—60. nemaju podjelu troškova¹⁸¹ sličnu podjeli u registru o utrošku novca iz 1564. ili iz 1572. gdje su izdaci grupirani u redovne i izvanredne. U registru iz 1564. ubilježeni su najprije svi izvanredni troškovi i njihova ukupna suma,¹⁸² zatim su uneseni svi redovni troškovi, to jest plaće službenika i izdaci za piće i hranu varoških kmetova, isplaćeni prilikom tlake u vinogradima i ostalim varoškim posjedima. Pošto je iskazan ukupni izdatak redovnih troškova,¹⁸³ registar je zaključen ukupnom sumom svih izdataka koja je 1564. iznosila 348 fl. 47 d. 1 b.¹⁸⁴ Međutim, u registru iz 1572. iskazane su kao redovni izdaci plaće službenika a kao izvanredni svi ostali troškovi.¹⁸⁵

U svim sačuvanim registrima nalazimo različitih pogrešaka. Ponegdje su izostavljeni isplaćeni iznosi¹⁸⁶ ili su isplate nepotpuno upisane,¹⁸⁷ a u nekim je slučajevima iskazana svota netačno obračunata.¹⁸⁸ Pojedinačni zbrojevi najčešće ne odgovaraju ukupnoj sumi iskazanoj na kraju svake stranice registra.¹⁸⁹ Neki obračuni varoških izdataka naknadno su pregledani vjerojatno od članova općinske uprave. Tako je općina izvršila obračun svih izdataka suca Ivana Jakopovića za 1584, 1589. i 1593.¹⁹⁰ koji su njegovi nasljednici predali nakon Jakopovićeve smrti. Mnoge isplate popraćene su brojnim napomenama sa strane, a najveći dio isplaćenih troškova nije uopće potvrđen.¹⁹¹

¹⁸¹ Nema podjele troškova za obračune iz 1538. (MHZ XIII, 5—11), 1541. (MHZ XIII, 12—14), 1548. (MHZ XIII, 17—24), 1557. (MHZ XIII, 37—49), 1558. (MHZ XIII, 49—62) 1559. (MHZ XIII, 63—69). Za 1560. sudac je iskazao izdatke »ad diversas necessitates ciuitatis ordinarias et extraordinarias«, ali se iz registra ne vidi što su redovni a što izvanredni izdaci (MHZ XIII, 70—78).

¹⁸² Ukupna suma izvanrednih troškova koju je izdao sudac P. Supan iznosila je 233 fl. (MHZ XIII, 183).

¹⁸³ Ukupni izdatak redovnih troškova iznosio je 124 fl. 47 d. 1 b. (MHZ XVI, 186).

¹⁸⁴ MHZ XVI, 186.

¹⁸⁵ MHZ XVI, 189—207. Isto i god. 1577. (MHZ XVI, 208—222).

¹⁸⁶ MHZ XIII, 13, 37, 39, 47, 51, 53, 57, 58, 60, 63, 65, 67, 69; MHZ XVI, 179—186, 249.

¹⁸⁷ MHZ XIII, 37, 44, 47, 53, 60; MHZ XVI, 183, 245, 252.

¹⁸⁸ MHZ XIII, 20, 39; MHZ XVI, 212, 281, 288.

¹⁸⁹ Za registre izdataka koji su specificirani u tabeli IV prekontrolirao sam sve zbrojeve pa u tabeli VII donosim sve upisane zbrojeve koji se ne podudaraju sa stvarnim zbrojem kao i izvorne korekture upisanih zbrojeva.

¹⁹⁰ MHZ XVI, 235—253, 257—274, 280—295, 297—298, 299—302.

¹⁹¹ U obračunu iz 1584. Jakopović je zabilježio da je protonotaru kraljevine Slavonije magistru Emariku dao na dar, uz ostalo, i 10 naranača. Izdatak je iznosio 13 d. 1 b., a prilikom pregleda nisu odobrena 3 d. (MHZ XVI, 240). Sličan je slučaj s darom vrhovnom tridesetničaru I. Averi kada od izdanih 26 d. 2 b. nije priznato 6 d. 2 b. (MHZ XVI, 240) ili kod isplate dara uručenog banu kada nije priznato 16 d. 2 b. (MHZ XVI, 242). Kod nekih neodobrenih izdataka upisano je i opširnije obrazloženje. Kad su na pr. koloni iz Gračana, »qui fulcierunt campanas magnas« u tornju crkve sv. Marka, dobili za piće 12 d., izdatak nije priznat uz napomenu da im je trebalo platiti iz crkvenih prihoda (MHZ XVI, 235, 236). Ili, na pr., prema Jakopovićevu zapisu, sudac iz Varaždina, koji je u Gradec došao na Margaretski sajam, dobio je 2 pinte vina u iznosu od 12 d. Izdatak nije priznat s napomenom da sudac iz Varaždina nije došao »pro negotio nostro« (MHZ XVI, 246). Prema zapisu u Jakopovićevu registru kmetovima koji su M. Mraclinaja pratili na njegovu putu u Požun do Stubice isplaćeno je 28 d. Izdatak nije priznat zbog

I obračun izdataka suca G. Dombrinusa iz 1590. bio je naknadno pregledan, pa je ovdje kod svakog izdatka kao odobrenje za utrošeni novac upisano »stat«¹⁹² ili »non stat« kad isplata nije bila potvrđena.¹⁹³ Na koncu svake stranice registra, iza svakog zbroja, upisano je također: »in rationem acceptantur«¹⁹⁴ ili samo »acceptantur«.¹⁹⁵ Ako pojedine isplate nisu bile u cjelini ili djelomično odobrene, ukupni iznos neodobrenih isplata ubilježen je iza zbroja na koncu stranice.¹⁹⁶ Osim toga, samo u tom registru nakon završne ukupne sume utrošenog novca ubilježena je ukupna suma od općinske kontrole priznatih¹⁹⁷ i suma nepriznatih izdataka.¹⁹⁸ Taj registar ukazuje uz ostalo i na to da je među članovima općinske uprave, prisežnicima i vijećnicima, prevagnula ona grupa koja je nastojala da provede kontrolu nad trošenjem varoških novaca o kojima je dotada varoški sudac uglavnom sam odlučivao. Prvi takav pregled obračuna varoških izdataka izvršen je god. 1590. Čini se, da su neki članovi općinske uprave, potaknuti slučajem suca I. Jakopovića koji nije ni 1589. nakon svoje treće sudačke godine predao registar varoških izdataka iz g. 1584, uspjeli da se redovno obavlja revizija obračuna o utrošku novca. Tek nakon Jakopovićeve smrti, kad su njegovi nasljednici izručili općini spomenuti obračun, izvršen je pregled svih izdataka. Zajedljive primjedbe uz Jakopovićevo obrazloženje pojedinih isplata, inače neuobičajene u pregledu iz 1590. kao i ne odobravanje najvećeg dijela isplaćenih troškova, govori o neraspoloženju nekih članova općinske uprave prema Jakopoviću koje se prilikom revizije njegovih financijskih obračuna tako očito izrazilo.¹⁹⁹

Specifikacija troškova urađena za razdoblje od 1541.—93. na temelju 12 potpuno sačuvanih varoških obračuna, u kojima je uz svaki pojedini izdatak upisano obrazloženje, najbolje pokazuje na što su varoški novci bili utro-

Mraclinajeve izjave da pratnje nije bilo (n. dj., 249). Primjere slične ovima nalazimo u obračunima istog suca iz 1588, 1589. i 1593. Budući da prilikom pregleda općina nije priznala najveći dio izdataka, ona nije, vjerojatno, ni njegovim nasljednicima platila onu razliku koju je ostala dužna prema definitivnom Jakopovićevu obračunu (MHZ XVI, 233—280).

¹⁹² MHZ XVI, 305—333.

¹⁹³ Sudac je 27. IV 1590. upisao u registar da je »assereres pineos« platio 7 fl. 80 d., ali mu izdatak nije priznat s obrazloženjem da nije poznata količina i potrošnja tih dasaka (MHZ XVI, 310).

¹⁹⁴ MHZ XVI, 308.

¹⁹⁵ MHZ XVI, 313.

¹⁹⁶ Na pr. »Latus facit flor. 71 den 35.

Manu alia: Acceptantur. Non stant floreni 8 den 56« (MHZ XVI, 326). Upisivano je također i »non stant« s naznakom svote (n. dj., 332). I nakon izvršenog pregleda odobreni exitus bio je veći od introitusu (zajedno s tridesetinom) za 10 fl. 63 d. što je zapisano na kraju registra (MHZ XVI, 333).

¹⁹⁷ Suma iznosi 533 fl. 92 d. (MHZ XVI, 333), a u korekturi 511 fl. 12 d. 2 b. (n. i. mj., bilj. 1).

¹⁹⁸ Svota iznosi 89 fl. 82 d. 1 b. (n. dj., 303). U korekturi 121 fl. 53 d. (n. i. mj., bilj. 2), prema mom zbroju 103 fl. 7 d. 2 b.

¹⁹⁹ Kao primjer navodim jedan zapis suca Jakopovića i marginalnu bilješku. Kod jednog izdatak iz 1588. zapisao je: »ad ipsa iuditia Posoniensia in dirigendis causis ciuium usque Sabariam fui profectus, tandem ilinc propter dissolutionem octauarum redii«. Kao izdatak ubilježio je 12 fl. 84 d. koje je potrošio iz vlastitih novaca. U margini isplata nije odobrena s obrazloženjem da izjava nije tačna, jer je, kao što se sjećaju neki građani, trebalo da obavi svoje a ne općinske poslove.

šeni.²⁰⁰ Među varoškim izdacima nalaze se na prvom mjestu plaće službenika na koje otpada preko 40% od ukupne utrošene godišnje sume. Za nabavu različitog materijala i ostalih kupovina za potrebe Gradeca dostajalo je od 0,60% do 21,17% od ukupnih izdataka, jer u toj svoti nisu iskazani troškovi oko utvrđivanja varoši, koji su inače redovno isplaćivani iz tridesetinskog novca. S obzirom na male iznose raspoloživog novca varoš je mnogo trošila za gozbe i darove. Na pr., 1590. isplaćeno je za te svrhe 86 fl. 31 d. 2 b., a god. 1593. čak 43,23% od ukupnih izdataka, koji su u toj godini iznosili samo 83 fl. 94 d. 2 b. Plaće zanatlija, naknade kmetova pri tlaci i prijevozi iznosili su do 15,21% svih izdataka, putovanja u službi varoši od 2,67% (1572.) do 24,28% (1589.), a ostali sitni troškovi kretali su se pretežno ispod 10% od ukupne sume, osim 1589. kad je utrošeno 49,27%, jer je na toj stavci u pregledu iskazana isplata kraljevske takse.²⁰¹

Među troškovima zagrebačkog Gradeca nalaze se i plaće učitelja, bilježnika, župnika, 2 vratara, 2 prezivača, čuvara u tornju i zvonara. Najveću plaću imao je župnik koji je od 1564. dobivao godišnje od 32—38 fl. On je već 1557. primao 29 fl. 40 d.,²⁰² kad je plaća učitelja iznosila 12 fl. a bilježnikova 16 fl. Doduše, od 1538.—41. župniku je isplaćivano oko 10 fl. a ta svota osjetno je povišena, čini se, tek 1548, jer je varoški župnik Mihajlo, vjerojatno nezadovoljan s malim primanjem, založio crkvene kaleže koje je sudac M. Deli 1548. iskupio.²⁰³ Iste godine isplaćeno je povrh župnikove plaće 9 fl. 92 d. za ishranu kapelana i rektora škole. Međutim, među isplatama izvršenim nakon 1560. nema više spomena o kapelanima,²⁰⁴ pa je možda u povećanoj župnikovoj plaći bio uključen i novac namijenjen njegovim pomoćnicima.

Godine 1584.²⁰⁵ i 1588. dio plaća varoškim službenicima isplaćivan je u žitaricama, a u obračunima izdana količina žitarica iskazana je kao isplata u novcu. Zbog nestašice g. 1593. također je dio primanja obračunat u prosu,²⁰⁶

²⁰⁰ Tabela IV.

²⁰¹ Tabela IV.

²⁰² MHZ XIII, 48. Vidi tabelu V.

²⁰³ Sudac je iskupio 3 kaleža koji su bila založena za 9 fl. 55 d. (MHZ XIII, 21, 23). Od mjeseca srpnja iste godine spominje se novi župnik (n. dj., 21).

²⁰⁴ U izdacima za župnikovu plaću iskazanim u registru iz 1564. sudac je upisao: »de Hraschya et Graschyan dedi fl. 4«. Prema registru prihoda, taj iznos nije bio ubran od kmetova iz spomenutih sela, ali su tom svotom naplaćene usluge koje je župnik sv. Marka obavljao za vjernike u Hrašću i Gračanima.

²⁰⁵ U dijelu plaće isplaćene 31 XII 1584. župniku Nikoli sudac Jakopović ubilježio je 31 fl. kao izdatak u gotovu novcu. Drugom rukom upisano je »non stat« za 5 fl. koje je župnik primio u prosu (MHZ XVI, 251). Te je godine, također, plaća bilježnika J. Cerkija djelomično namirena u prosu, a kvarta je obračunata po 25 d. (n. dj., 252).

²⁰⁶ Od 33 kvarta prosa ostalo je nakon isplate za potrebe općine još 4 1/2 kvarta. Ostatak je podijeljen u ime plaće s tim da je kvarta obračunana kao 1 fl. 50 d.

župnik 10 kvarta

zvonar 5 kvarta

turnar 4 kvarte

vrtar Kamenih vrata 2 kvarte

vrtar Mesničkih vrata 1 kvarta

prisežnici 3 kvarte

dekan 2 kvarte

villicus iz Gračana 1/2 kvarte

prisežnici iz 1593. »tempore ponderationis

metretarum« 3 kvarte

a nije poznato da li su namirene ostale plaće, jer u postojećem registru iz 1593. nisu iskazani svi izdaci.²⁰⁷ Pokatkad je bilo poteškoća oko isplata plaća učiteljima i bilježnicima. Njihove plaće nisu ubilježene u obračunu iz 1560,²⁰⁸ a ne možemo kontrolirati ni da li su im naknadno isplaćene, jer registri do 1564. nedostaju. God. 1557. učitelju je povrh plaće isplaćeno i 2 fl. 90 d. u ime starog duga²⁰⁹ a 1589. dobio je plaću iz tridesetinskog novca. Sudac Jakopović isplatio je 1593. rektoru škole Stjepanu Šošariću 14 fl. u ime plaće koju mu sudac M. Vernić nije namirio 1592.²¹⁰ Ni bilježnik nije uvijek redovno primao svoje prinadležnosti. Tako je bilježniku L. Bogdanu plaća iz 1555. isplaćena po nalogu suca M. Zalotnokija tek god. 1557.²¹¹ Dvostruku plaću dobio je bilježnik M. Kaproncaj koji je 1588. uz svoju dužnost obavljao i učiteljsku.²¹²

Među nabrojenim službenicima varoš je plaćala i dva vratara i to jednog za Kamena a drugog za Mesnička vrata,²¹³ dakle na prolazima preko kojih se u XVI st. pri ulasku ili izlasku iz varoši odvijao najveći promet. Kada je u vrijeme sajmova bio pojačan priliv domaćih i stranih ljudi, vrata kod Dverca, Kamena i Mesnička čuvali su varoški kmetovi iz Gračana, Otoka i Trnja.²¹⁴ Plaća čuvara u tornju iznosila je svake godine 12 fl. osim 1588. kad je isplaćeno 14 fl. 44 d.,²¹⁵ jer je čuvar te godine obavljao stražu danju i noću. Plaća zvonara koja je iznosila oko 8 fl. povišena je od 1572. na 12 fl.²¹⁶ pa je po primanjima zvonar izjednačen s varoškim čuvarom u tornju.

Općina je častila one dostojanstvenike koji su prilikom održavanja sabora, banskih ustoličenja, po službenim ili privatnim poslovima dolazili u Gradec. Kad je 1577. na saboru u Zagrebu P. Erdedi potvrđen za bana,²¹⁷ osim njega su i brojni gosti među njima F. Tahy, I. Alapi, M. Miletinečki, B. Petev dobili, osim zobi za konje, 30 pinta vina i mnogo naranča.²¹⁸ God. 1578. općina je banu K. Ungnadu poklonila cijelog vola²¹⁹ »iuxta contenta privilegii bulae nostrae aerae« i kruha za 78 d., a to je bilo dovoljno za čitavu banovu pratnju. Prilikom ustoličenja T. Erdedija, osim vina, bijelog kruha i čitavog vola što je općina poklonila banu, kraljevski komesar D. Ungnad, komesar nadvojvode Karla D. Halekar i bivši ban K. Ungnad dobili su obilne darove

²⁰⁷ 16. III 1593. upisan je posljednji izdatak (MHZ XVI, 301).

²⁰⁸ Tabela V.

²⁰⁹ MHZ XIII, 48

²¹⁰ MHZ XVI, 297.

²¹¹ MHZ XIII, 351.

²¹² MHZ XVI, 272.

²¹³ Plaće vratarima isplaćivane su u novcu i u žitaricama: u prosu (MHZ XVI, 301, 302, 331) i ječmu (MHZ XVI, 273). Neki su vratari samo kratko vrijeme obavljali svoju vratarsku dužnost. Tako je 1589. vratar Mesničkih vratiju bio neki nepoznati čovjek koji je nestao primivši 50 d. u ime plaće (MHZ XVI, 298). Samo 6 mjeseci 1590. bio je krojač J. Lacković vratar Kamenitih vrata (MHZ XVI, 330).

²¹⁴ MHZ XVI, 264.

²¹⁵ Dio plaće isplaćen je u prosu i ječmu (MHZ XVI, 273). U prosu je isplata izvršena i 1593. (n. dj., 332).

²¹⁶ Tabela V.

²¹⁷ Građani su nosili darove u hrani, kad su zbog varoških poslova i sami odlazili banu (MHZ XIII, 22).

²¹⁸ MHZ XIII, 38, 39.

²¹⁹ Za vola je sudac platio 7 fl. 62 d. (MHZ XVI, 224).

u hrani i piću.²²⁰ Građani su častili bana kad je i u drugim prilikama, najčešće za vrijeme saborovanja, odsjedao na Kaptolu²²¹ ili kod neke uglednije osobe u varoši.²²² God. 1559. ban je posjetio Gradec zajedno s I. Lenkovićem,²²³ pa ga je i tada kao i ranije općina obilno darivala govedim mesom, vinom, kruhom i narančama.²²⁴ Slične darove dobivali su i ostali magnati.²²⁵ Osim već spomenutom Lenkoviću,²²⁶ varoš je 1557. poklonila magistru Damjanu, osim kruha i vina, također tele u vrijednosti od 1 fl. 26. d. 2 b., a obilno ga je počastila i 1558.²²⁷ S naročitom pažnjom je općina primala i darivala vrhovnog tridesetničara. Kad je 1557. I. Tatempek, vrhovni tridesetničar, došao u Gradec, dobio je vina, kruha i naranča,²²⁸ iduće godine bili su darovi obilniji,²²⁹ a 1560. prilikom pregleda računa o tridesetini, zajedno s kolegom počašćen je bijelim kruhom, svježim ribama i narančama. Osim toga, njima u čast upriličena je gozba koja je, s obzirom na trošak, bila izvanredno obilna.²³⁰ Varošani nisu prilikom podijeljivanja darova zaboravili ni svoga moćnog susjeda, zagrebačkog biskupa. Tako je 1538. prilikom sinode biskup bio u Gradecu počašćen šećerom, hobotnicama, suhim groždem kao i jednom tapetom (sagom) u vrijednosti od 6 1/2 fl.²³¹ God. 1564. općina je potrošila za Jurja Draškovića, novoga zagrebačkog biskupa i utjecajnu ličnost na kraljevu dvoru, 14 fl. 90 d. za šećer, papar, šafran i slične darove.²³²

Prilikom gozba pozivani su osim velikaša i domaćini odličnici,²³³ a među njima prvenstveno bivši varoški suci. Bilo je gozba u kojima su učestvovali samo članovi općinske uprave i to u prilikama kad je za varoš uspješno obavljen neki posao. Osim toga, a prema starom običaju, i ostali su građani bili počašćeni na općinski trošak vinom i to na veliki petak i na praznik²³⁴ Ivana Krstitelja. I varoški trgovci imali su korist od nabrojanih darova koje je općina davala banu i ostalim velmožama. Naime, vino, meso, šećer, papar i ostalo građani su tada prodavali u većim količinama.²³⁵

²²⁰ MHZ XIII, 51; MHZ XVI, 239.

²²² God. 1558. ban je odsjeo kod Petra krojača (MHZ XIII, 56).

²²³ MHZ XIII, 64.

²²⁴ MHZ XIII, 56, 57. Godine 1558. bio je I. Lenković u Gradecu i dobio na dar kruha, vina, kokošiju i zobi, a odsjeo je u kući M. Delija, poznatog građanina (na i. mj.).

²²⁵ God. 1560, prilikom održavanja sabora u Gradecu, magnatima kojima nisu spomenuta imena varoš je poklonila hrane i pića za 18 fl. 2 d. 2 b. (MHZ XIII, 71—72).

²²⁶ Na Uskrs 1557. Lenković je došao u Gradec i dobio na dar naranče, kruh i hobotnice (MHZ XIII, 41).

²²⁷ MHZ XIII, 51.

²²⁸ MHZ XIII, 48.

²²⁹ MHZ XIII, 73.

²³⁰ na i. mj.

²³¹ n. dj., 8.

²³² MHZ XVI, 179. Dar u hrani novom biskupu bio je 1578. mnogo skromniji (na i. mj.).

²³³ MHZ XIII, 74; MHZ XVI, 19, 202.

²³⁴ MHZ XIII, 73, 74. MHZ XVI, 260.

²³⁵ God. 1557. naranče su kupljene od A. Šibeničkog a šećer od P. Šafranića (MHZ XIII, 38). Za ostale nabave vidi: MHZ XIII, 39, 42, 45, 57, 72, MHZ XVI, 224 i dr.

Mnogo veći trošak za varošku blagajnu predstavljali su izdaci za kunine kože, sukove, sagove koje su varoški predstavnici nosili na dar uglednijim ličnostima da bi im pomogli u rješavanju nekih varoških poslova. Prilikom odlaska u Požun 1557, I. Jakopović i N. Kaptolović nosili su za različite poklone 10 kuninih koža u vrijednosti od 10 fl.²³⁶ Iduće godine je bilježnik N. Kaptolović ponio sa sobom u Požun za darove 6 kuninih koža, a povrh toga je dvije dobio za poklon N. Vrnoci koji je Kaptoloviću bio na usluzi.²³⁷ Da bi stekli zaštitnike među utjecajnim ljudima, građani su i u drugim prilikama slali darove. Tako je Jurju Zrinskom, magistru kraljevskih tavernika, povodom njegove svadbe poklonjen pozlaćeni srebrni vrč koji je općina platila 9 fl.

Međutim, varoš je štedila prilikom davanja naknada za piće ili jelo koju su dobivali varoški kmetovi, kad su tlakom za općinu obavljali različite poslove. God. 1557, prilikom spremanja sijena, kmetovima je isplaćeno samo 1 fl. 92 d., a prilikom radova u vinogradima 3 fl. 80 d. Naknada za piće bila je 1558. mnogo veća. Prilikom košnje isplaćeno je 4 fl. 5 d. 1 b. a onima u vinogradima samo 2 fl. 72. d.²³⁸ Varoš je trošila mnogo više novaca za obrtničke usluge, iako obrtničke dnevnicе nisu bile velike.²³⁹ Dok su štedjeli pri isplati naknada kmetovima, bili su široke ruke pri isplati putnih troškova,²⁴⁰ jer su zbog varoških poslova na putovanja u Požun, Beč ili Nedelišće odlazili uvijek najugledniji građani.

Zaključak

U razdoblju od 1535.—93. prihodi od knežije, prodaje poljoprivrednih proizvoda i takse stanovnika, kao i ostali manji prinosi kretali su se godišnje od 139 fl. do 840 fl. i pokrivali su najosnovnije izdatke zagrebačkog Gradeca. Svake godine općina je knežiju davala u zakup svojim građanima ali je zbog konkurencije trgovaca sa susjednog Kaptola i turske opasnosti zakupnina bila smanjivana, pa je od 1572. iznosila samo polovinu one svote koju je potkraj XV st. Gradec od knežije dobivao. Radi povećanja svojih prihoda varoš je nastojala intenzivirati svoju poljoprivrednu proizvodnju, osobito vinogradarstvo, a kmetovi iz Gračana, Hrašća, Trnja i ostalih varoških sela, pod nadzorom prisežnika, obavljali su tlakom sve radove na varoškim poljoprivrednim površinama.

Privredno opadanje Gradeca, naročito u drugoj polovini XVI st., očitalo se najjasnije pri plaćanju dike ili takse. Obećanje da će od varoši tražiti i dalje samo census, a ne izvanredni ratni porez, koje je 1528. dao potvrđujući darovnici Vladislav II, Ferdinand nije održao. Već 1538. tražio je od

²³⁶ MHZ XVI, 209.

²³⁷ MHZ XVI, 201, 224, 225.

²³⁸ Dio plaće isplaćen je u prosu i ječmu (MHZ XVI, 273). U prosu je isplata su na sjenokošama dobili 1 fl. 94 d. a u vinogradima 1 fl. 79 d. 1 b., 1560. na sjenokošama 4 fl. 53 d. 1 b. a u vinogradima 4 fl. 94. d. Varoški kmetovi su takve naknade dobivali i kod obavljanja drugih poslova u službi varoši.

²³⁹ Na pr., 1543. je kolaru isplaćeno 10 d. nadnice (MHZ XIII, 19). a 1560. 12 d. (MHZ XIII, 75).

²⁴⁰ Tabela IV.

varoši subsidium, a prema popisima dike, u kojima je Gradecu porez bio razrezan na temelju broju dimova, trebalo je za 1543. i 1546. banu N. Zrinskomu platiti taksu. Na molbu Gradeca, Ferdinand im je snizio taj porez, ali ni on ni njegov nasljednik nisu pošteđjeli Gradec već su od 1557. tražili daću od 1000 fl. koju varoš nije mogla da plati. Zbog različitih intervencija ili samih građana u Beču ili na molbu Ugarske komore razrezani porez je naknadno smanjivan. Iako je od 1570.—84. bio vrlo umjeren, Gradec ga je plaćao teško i obično s velikim zakašnjenjem. Budući da je varoš jedva namirivala razrezanu taksu nije mogla da plaća i svoj redovni godišnji census, pa je zbog toga u XVI st. dika postala redovno podavanje Gradeca.

Općina je sama razrezivala i ubirala taksu od svojih stanovnika, a takav porezni registar sačuvan je samo za g. 1553. Porezno zaduženje kretalo se od 5 d. do 275 d. a ukupni iznos razrezane takse iznosio je 136 fl. 76 d. Podaci iz tog popisa govore da broj stanovnika nije bio velik, a u varoši i pregrađima bilo je, čini se, oko 400 kuća. Štaviše, broj stanovništva nije se povećao ni do konca XVI st., jer položaj Gradeca u graničnom području i obaveze varošana da daju stražu i tlaku te njihova briga oko obrane, nisu išli u prilog jačem naseljavanju varoši.

Svoje skromne prihode varoš je trošila za plaće službenika i to najviše do 40% od ukupnih godišnjih rashoda, zatim za obrtne usluge i prijevoze do 15%, putne troškove do 24%, darove i gozbe do 43% i za namirivanje ostalih svojih potreba. Od 1590. općinska uprava pregledava i odobrava varoške rashode o kojima je dotada odlučivao samo varoški sudac.

Budući da su nabrojani varoški prihodi jedva pokrivali najosnovnije rashode, općina je za troškove oko utvrđivanja Gradeca tražila novčanu pomoć od vladara. Naime, zbog opće nestašice nije se mnogo ulagalo u dotrajala varoška utvrđenja, pa ona nisu pružala sigurnu zaštitu stanovnicima Gradeca, na što je općina u svojim molbama za pomoć upozoravala i Graz i vladara. Zbog takvog stanja u varoši prijetila je potkraj XVI st. ozbiljna opasnost da Turci za vrijeme Dugoga bečkog rata osvoje zagrebački Gradec.

Tabela I

P R I
Z A G R E B A Č K O G
1 5 3 5.

Go- dina	Kne- žija	Taksa	Tride- setina	P R I H O D			
				Vina	Sijena	Prosa	Ribe
1535	62fl.	100fl. 83d.	188fl. 17d.				
1538	12fl.	104fl. 33d.	12fl.				
1548	54fl.	156fl. 60d. 2b.	26fl. 20d.				
1557	64fl.			85fl. 74d. 2b.			
1558	56fl.	30fl.		89fl. 29d. 2b.	56fl.		
1559	64fl.			108fl. 84d.	84fl. 66d. 2b.		
1560	64fl.			35fl. 72d.		32fl. 50d.	
1564	56fl.			122fl. 48d. 1b.	24fl.	90fl. 66d. 2b.	50fl. 65d.
1572	46fl.	23fl. 46d. 2b.		34fl. 39d.	3fl. 60d.	11fl. 65d.	9fl. 93d.
1577	44fl.		170fl. 36d.	62fl. 36d.	29fl. 78d. 1b.	13fl. 75d.	16fl.
1578	44fl.	1fl. 50d.		24fl.	17fl.	124fl. 34d.	
1584	42fl.	61fl. 95d.		78fl. 24d.	37fl.		
1588	42fl.			14fl. 40d.	39fl.	43fl. 40d.	
1589	44fl.	240fl.*		62fl. 2d.	20fl.		
1590	46fl.	118fl. 35d.	30fl.	45fl. 10d.	31fl.	83fl. 35d.	
1593	14fl.						

* U registru je zajednički iskazana taksa građana i kmetova.

H O D I
G R A D E C A
— 1 5 9 3.

O D		Taksa od vina	Taksa i cenzus od kmetova	Pristojba od uskladišt. vina	Ostali prihodi	Ukupni primitak	Introitus pecuniarum
Soli	Pšernice						
					4fl.	355fl.	350fl.
					207fl. 83d.	336fl. 16d.	
		5fl. 50d.	8fl.		21fl. 50d.	271fl. 80d. 2b.	270fl. 80d. 2b.
		21fl. 27d. 2b.			12fl. 16d.		183fl. 18d. 1b.
				9fl 50d.	5fl.		245fl. 79d. 2b.
		11fl. 44d.			1fl. 32d. 2b		270fl. 27d. 1b.
		6fl. 17d.			1fl.		139fl. 39d.
					1fl.	344fl. 80d.	347fl. 79d.
24fl. 80d.			8fl.50d.		1fl. 70d.	164fl. 3d. 2b.	
					7fl. 53d.		343fl. 78d. 1b.
					8fl.		218fl. 84d.
			8fl.50d.		2fl. 30d.		229fl. 99d.
					1fl. 80d.		140fl. 60d.
			77fl.		2fl. 80d.		445fl. 82d.
			54fl.		2fl. 75d.	410fl. 55d.	506fl. 55d.
	58fl.						72fl.

Tabela II

RAZREZ I PLAĆANJE TAKSE
zagrebački Gradec

Go- dina opo- rezo- vanja	Iznos takse	Relaksacija	Podaci o uplati	Dokument	Primjedba
1538	400fl.	—	—	MHZ XII, 176—7	
1543	350fl.	—	—	V. Klaić, Popis ratne daće u Slavoniji 1543. VZA IX, 1907, 74—94	
1546	—	400 fumusa	100fl. (g. 1547)	E. Laszowski, Monu- menta Habsburgica RCDS III, 1917, 263— —269, MHZ XII, 287— —8, MHZ XIII, 276	Naplata iznuđena pljenidbom stoke i zatvaranjem građana.
1553	—	400 fumusa	—	V. Horvat, Proračun i obračun kraljevine Slavonije za g. 1553. VZA 13, 1911, 35—41.	
1555	—	111 fumusa	—	Državni arhiv cons- criptiones dicarum, Prot 1, br. 3, 54r	
1557	1000fl.	—	—	MHZ XII, 366—7	Traži se uplata censusa.
1559	600fl.	—	—	MHZ XII, 392—3	
1564	1000fl.	200fl.	—	MHZ XV, 1, 13, 15	
1566	1000fl.	400fl.	—	MHZ XV, 30—1; 33—4	
1567	1000fl.	500fl.	500fl.	MHZ XV, 43—4; 52, 62	
1568	1000fl.	500fl.	500fl.	MHZ XV, 52—3 DACD Prot. 1 br. 7, 97v, 98r	
1569	—	—	—	MHZ XV, 61—2	Prijedlog Ugar- ske komore da da taksa bude 300—400fl.
1570	500fl.	200fl.	300fl. (g. 1571)	MHZ XV, 74, 84	
1572	300fl.	150fl.	—	MHZ XV, 101—2	
1574	300fl.	150fl.	—	MHZ XV, 130	
1576	150fl.	—	150fl. (g. 1577)	MHZ XV, 164—5, 169	
1578	300fl.	150fl.	—	MHZ XV, 185—6	

Go- dina opo- rezo- vanja	Iznos takse	Relaksacija	Podaci o uplati	Dokument	Primjedba
1582	1000fl.	500fl.		MHZ XV, 257, 270	1583. Rudolf na- laže da isplate 150fl. takse.
1584	50fl.		31fl. (g. 1585)	MHZ XV, 298	
1588	1000fl.	500fl.	200fl. (g. 1589) 100fl. (g. 1590)	MHZ XVI, 288 MHZ XV, 315—6; MHZ XVI, 310 MHZ XVI, 11	
1591		—	100fl. (g. 1591)	MHZ XVI, 18—9	Odbijena rela- ksacija. Iznos takse nepoznat.
1593 1594	—	—	—	MHZ XVI, 88—9; MHZ XV, 102—3	Požuruje se is- plata takse. Iz- nos nepoznat.
1595	—	—	—	MHZ XVI, 117	Umjesto takse uzdržavanje pje- šaka.
1596	—	—	—	HAWUG. 407, 435v.	Odbijeno sniže- nje takse. Iznos nepoznat.
1597	—	—	—	MHZ XVI, 141	Sabor oprostio zaostale takse osim za g. 1597.
1598	200fl.	—	—	HAWUG. 408, 257v—258r	

Tabela III

R A Z R E Z T A K S E

	Broj	RAZREZ TAKSE													
		5 d.	6 d.	8 d.	10 d.	15 d.	20 d.	25 d.	28 d.	32 d.	35 d.	40 d.	45 d.	50 d.	55 d.
samo ime	161	2	2	1	13	19	21	15	—	4	15	13	1	13	1
domus	28	—	—	—	1	1	2	4	1	2	2	1	1	6	1
relictæ	16	—	—	—	2	7	1	1	—	3	—	—	—	—	—
sutores	9	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—
sartores	6	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
laniones	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
clipeatores	5	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
inquilini*	7	—	—	—	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
fabri	4	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—
pelliones	4	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
aurifabri	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
mlynari	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
cestari	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
fremipares	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
ancilla	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
sellipar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
textor	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
zlanynar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
notarius	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
cocus	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
zolar	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
literatus	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
harmychar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
fylyarka	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
zakach	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ukupno	265	2	2	1	23	34	25	28	2	10	18	18	3	21	2
Ukupno den.															
		10	12	8	230	500	56			630	135	110			

* U popisu takse iz 1553. inquilini su uneseni 11 puta, ali njihov broj nije uvijek ubilježen. Na str. 32 spomenutog registra uneseno je zaduženje: »Domus Magyche omnes inquilina den L«, a u ovoj tabeli iskazano je u rubrici: »Svota ubrana od nepoznatog broja inquilina«. U istoj rubrici ubilježena su i zaduženja

IZ GOD. 1553.

U DENARIMA													Svota ubrana od nepoznatog broja inquilina	Ukupno		
60 d.	70 d.	75 d.	80 d.	100 d.	115 d.	125 d.	150 d.	175 d.	180 d.	200 d.	225 d.	250 d.		275 d.	fl.	denara
5	—	6	5	7	3	7	1	1	—	3	1	—	2	120	79	33
1	—	2	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—		13	57
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		4	1
—	1	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1		8	43
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—		6	60
1	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—		4	15
—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—		2	95
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		2	10
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		1	80
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—		2	55
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		1	60
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	65
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		1	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	15
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	75
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	40
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—		2	25
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—		1	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	
10	1	13	9	15	3	10	3	1	1	4	2	2	2	136	76	
600	70	975	720	1500	345	1250	450	175	180	800	450	500	550	120d.	136	76

nepoznatog broja inquilina koja su upisana u spomenutom popisu na stranama 25, 28, 29 i 33. Međutim zaduženje na str. 28 (MHZ XIII) »Domus Brokoweckka simul cum inquilinis den »L« uneseno je u rubriku »domus«.

Tabela IV

I Z D A C I

Go- dina	Plaće za- natlijama nagrade varoškim kmetovima — prevozi	%	Gozbe i darovi	%	Nabava raznog materijala	%	Plaće vojni- cima	%
1541	189fl. 60d.	27	21fl. 46d.	3,6	148fl. 67d.	21,17	173fl. 1d.	24,64
1548	12fl. 3d. 1b.	4,34	9fl. 31d. 2b.	3,36	39fl. 4d. 2b.	14,07	—	
1557	9fl. 14d. 2b.	4,52	30fl. 99d. 2b.	15,31	32fl. 42d. 2b.	16,01	—	
1560	17fl. 86d. 2b.	10,67	42fl. 97d. 1b.	25,67	8fl. 4d.	4,81	—	
1572	39fl. 94d. 1b.	15,21	54fl. 61d. 2b.	29,80	32fl. 44d. 1b.	12,35	—	
1577	9fl. 7d.	3,92	31fl. 3d. 2b.	13,41	13fl. 39d. 2b.	5,79	—	
1578	6fl. 92d.	2,28	41fl. 49d. 2b.	13,72	21fl. 97d.	7,26	—	
1584	21fl. 34d.	6,88	37fl. 65d.	12,14	17fl. 84d. 1b.	5,75	—	
1588	17fl. 42d. 1b.	4,15	66fl. 6d. 1b.	15,72	45fl. 74d. 1b.	10,89	—	
1589	5fl. 29d.	0,64	82fl. 31d.	9,91	14fl. 68d.	1,77	—	
1590	32fl. 33d. 1b.	5,34	86fl. 31d. 2b.	14,25	39fl. 40d.	6,50	—	
1593	1fl. 26d.	1,50	36fl. 28d. 2b.	43,23	50d.	0,60	—	

* Ukupni zbroj svih upisanih iznosa

(specifikacija troškova)

Plaće varoških službenika	%	Putovanja u službi varoši	%	Ostalo	%	Ukupno* = 100%/o
72fl. 52d.	10,33	56fl. 97d.	8,11	39fl. 91d.	5,69	702fl. 14d.
134fl. 90d.	48,61	66fl. 48d.	23,96	15fl. 69d.	5,66	277fl. 46d. 2b.
106fl. 30d.	52,50	15fl. 12d. 1b.	7,47	8fl. 48d. 2b.	4,19	202fl. 48d.
76fl. 57d.	45,74	2fl. 50d.	1,49	19fl. 45d. 1b.	11,62	167fl. 40d. 1b.
122fl. 76d. 2b.	46,75	7fl.	2,67	5fl. 83d. 1b.	2,22	262fl. 60d. 1b.
124fl. 31d. 1b.	53,70	39fl. 65d.	17,13	14fl.	6,05	231fl. 46d. 2b.
142fl. 18d.	47	80fl. 64d.	26,66	9fl. 31d.	3,08	302fl. 51d. 2b.
154fl. 90d.	49,94	38fl. 36d. 2b.	12,37	40fl. 5d.	12,92	310fl. 15d.
149fl. 31d.	35,53	100fl. 45d.	23,90	41fl. 23d. 2b.	9,81	420fl. 22d. 2b.
117fl. 33d.	14,13	201fl. 62d.	24,28	409fl. 11d.	49,27	830fl. 34d.
139fl. 96d.	23,10	117fl. 75d.	19,43	190fl. 14d.	31,38	605fl. 90d.
32fl. 70d.	38,95	12fl.	14,29	1fl. 20d.	1,43	83fl. 94d. 2b.

Tabela V

P L A Ć E V A R O Š

Godina	Učitelj	Bilježnik	Zajedno iskazana plaća učitelja i bilježnika	Župnik	Prezivači	Čuvar u tornju
1538.	—	—	22fl.	10fl.	—	—
1541.	—	—	24fl.	10fl. 62d.	(2)* 14fl. 24d.	12fl.
1548.	12fl.	16fl.	—	26fl. 52d.	(2) 15fl. 21d.	12fl.
1557.	14fl. 90d.	16fl.	—	29fl. 40d.	(2) 16fl.	12fl.
1558.	12fl.	16fl.	—	29fl. 40d.	(2) 16fl.	12fl.
1559.	12fl.	16fl.	—	29fl. 40d.	(2) 16fl.	12fl.
1560.	—	—	—	29fl. 40d.	(2) 20fl.	12fl.
1564.	17fl.	16fl.	—	32fl.	(3) 25fl.	12fl.
1572.	13fl. 73d.	7fl. 12d. 2b.	—	38fl. 50d.	(2) 25fl. 41d.	12fl.
1577.	20fl. 27d.	15fl. 27d.	—	34fl.	(4) 17fl. 77d. 1b.	12fl.
1578.	19fl. 73d.	(2) 21fl.	—	34fl.	(2) 24fl. 95d.	12fl.
1584.	16fl.	24fl. 10d.	—	36fl.	(2) 12fl. 15d.	12fl.
1588.	20fl.	20fl.	—	36fl.	(3) 16fl. 94d.	14fl. 44d.
1589.	20fl.*	20fl.	—	36fl.	(1) 10fl. 62d.	12fl.
1590.	20fl.	20fl.	—	36fl.	(3) 19fl. 15d.	(2) 9fl. 18d.
1593.	14fl.	—	—	—	1fl. 70d.	—

* U zagradi iskazan broj službenika

K I H S L U Ž B E N I K A

Vratari	Zvonar	Teklić	Prisežnici	Izvanredni izdaci	Primjedba	Ukupno
—	7fl.	—	—	—	ostale se isplate ne mogu kontrolirati	—
—	—	11fl. 66d.	—	—	—	72fl. 52d.
36fl.	7fl. 25d.	—	—	9fl. 92d.	—	134fl. 90d.
—	8fl.	—	10fl.	—	—	106fl. 30d.
—	8fl.	—	10fl.	—	—	103fl. 40d.
—	8fl.	—	10fl.	—	—	103fl. 40d.
—	9fl.	—	6fl. 17d.	—	—	76fl. 57d.
—	—	—	—	—	—	102fl.
—	13fl.	—	13fl.	—	—	122fl. 76d. 2b.
—	12fl.	—	13fl.	—	—	124fl. 31d. 1b.
(3) 5fl. 50d.	12fl.	—	13fl.	—	—	142fl. 18d.
(2) 29fl. 65d.	12fl.	—	13fl.	—	—	154fl. 90d.
(2) 29fl. 87d.	12fl. 6d.	—	—	—	—	149fl. 31d.
(3) 26fl. 71d.	12fl.	—	—	—	—	117fl. 33d.
(4) 27fl. 18d.	11fl. 65d.	—	—	U plaću vratara unesena isplata od 3fl. 20d. koja nije iskazana u zbroju na kraju stranice (MHZ XVI, 331)	—	143fl. 16d.
(2) 4fl.	—	—	13fl.	—	—	32fl. 70d.

Tabela VI

CONSCRIPTIONES DICARUM

Go-dina	Naziv	Jedinica mjere	Broj	Dokument	Primjedba
1512.	Civitas Zagradiensis	fumus	425	M. Mesić, Građa mojih rasprava u »Radu« Starine JAZU V, 1873, 158—159	
1543.	Grachan civitatis Montis Greczensis	„	6	V. Klaić, Popis ratne daće u Slavoniji 1543, VZA IX, 1907, 74—94.	
	Hrascha Civ. Mont. Grec.	„	4		
	Civ. Montis Greczensis		350		
1546.	Grachyan civ. Montgrec.	fumus	2	E. Laszowski, Monumenta Habsburgica RCDS III, 1917, 263—269.	relaxacija 400 f.
	Civ. Montis-grecensis	„	400		
	Hrasche civ. Montgrec.	„	2		
1553.	Grachan civ. Montgrec.	fumus	3	R. Horvat, Proračun i obračun kraljevine Slavonije za g. 1553. VZA 13, 1911, 35—41; Arhiv Hrvatske con. dic. (AHCD) Prot. 1 br. 2, 38r, 40v	relaxacija 400 f.
	Civ. Montis Greczensis	„	400		
	Hrasche civ. Montgrec.	„	2		
1555.	Grachan civ. Mont. Grec.	fumus	3	AHCD Pr. 1 br. 3, 54r, 56v	exempta civ. Mont. Grec.
	civitas Montis Greczensis	„	111		
	Hrasche civ. Montgrec.	„	2		
1566.	Gracchaan civ. Mont. Grec.	fumus	3½	AHCD Pr. 1 br. 6, 81r. 83v.	
	Hrascha civ. Mont. Grec.	„	2		
1568.	Grachan civ. Mont. Grec. Zag.	fumus	2	AHCD Pr. 1 br. 7, 90v, 93v	
	Hraschya civ. Zag.	„	2		
1570.	Gracchyan civ. Mont. Grec. Zag.	porta	2	AHCD Pr. 1 br. 8, 120v, 122v	
	Hrachya Mont. Grec. Zag.	sive fumus	2½		

TABELA VI

Go-dina	Naziv	Jedinica mjere	Broj	Dokument	Primjedba
1572.	Grathian civ. Mont. Grec. Zag.	fumus	3½	AHCD Pr. 1 br. 9, 152r, 156v	devastati fumi 4 depauperati fumi 2
	Hraschia civ. Mont. Grec. Zag.	„	4		
1574.	Hrascha civ. Mont. Grec. Zag.	fumus	5	AHCD Pr. 1 br. 10, 175r, 181 r	ibidem noviter depauperati f. 1½ (Hrašće) na i. mj. 175r
	Grachan civ. Mont. Grec. Zag.	sive	4½		
	Pobresye Grec. Zag.	porta	3		
1576.	Hrascha civ. Mont. Grec. Zag.	fumus	6	AHCD Pr. 1 br. 11, 202v, 208v	
	Grachan civ. Mont. Grec. Zag.	„	6		
	Thernye et Kerchy civ. Zag.	„	3		
1578.	Hrascha civ. Zag.	porta	6	AHCD Pr. 1 br. 12, 231r, 237v AHCD Pr. 1 br. 13, 244v, 249 v	
	Gracchyan Mont. Grec. Zag.	sive	6		
	Pobresye et Threye	fumus	3		
1582.	Hrascha civ. Zag. Mont. Grec.	porta	6	AHCD Pr. 1 br. 14, 267v, 274r	
	Gracchan civ. Montgrecac. Zag.	sive fumus	6		
1588.	Grachan civ. Mont. Grec. Zag.	porta	3	AHCD Pr. 1 br. 15, 283v, 288r	
	Hraschaya civ. Mont. Grec. Zag.	sive fumus	4		
1596.	Grachan civ. Zag.	porta sive fumus	1	AHCD Pr. 1 br. 16, 306r	

Godine 1598. popis dike nije izvršen kao ranijih godina prema fumusima ili portama već su popisani koloni i inquilini. U popisu iskazani broj kolona i inquilina odgovara jednakom broju »domusa«.

Godina	Mjesto	Broj	Dokument	Primjedba
1598.	Grachan ciuitatis regiae Montisgrecensis	12 col.	AHCD Pr. 1 br. 18, 348 v, 500 v.	ukupno 20 domusa
	Ilycza civ. Mont. Grec.	5 inq.		
	Chukowecz „ „	1 „		
	Werhowecz „ „	2 „		

Tabela VII

God.	Dokument	Upisani zbroj	Korektura	Stvarni zbroj
1541.	MHZ XIII, 12	64fl. 6d.		63fl. 4d.
	„ 14	4fl. 33d.		4fl. 22d.
1548.	MHZ XIII, 18	4fl. 62d. 2b.		4fl. 38d. 2b.
	„ 19	3fl. 53d. 2b.		3fl. 78d.
	„ 20	3fl. 52d.		3fl. 47d.
	„ 21	25fl. 69d. 2b.		23fl. 25d.
	„ 23	11fl. 14d.		7fl. 14d.
	„ 23	12fl. 96d.		12fl. 71d.
	„ 24	143fl. 99d.		144fl. 95d.
1557.	MHZ XIII. 39	15fl. 93d. 1b.	17fl. 19d. 1b.	16fl. 86d. 2b.
	„ 42	15fl. 49d.		15fl. 48d. 2b.
	„ 45	20fl. 82d. 1b.		20fl. 32d. 1b.
1560.	MHZ XIII, 75	1fl. 28d.		28d.
	„ 77	1fl. 37d.		1fl. 27d.
	„ 78	1fl. 69d. 1b.		1fl. 70d. 1b.
1572.	MHZ XVI, 189—191	20fl. 65d. 2b. 38fl. 25fl. 41d. 38fl. 50d.	37fl. 66d. 1b.	122fl. 76d. 2b.
	MHZ XVI, 192	3fl. 43d.		
	„ 193	7fl. 14d. 2b.		6fl. 44d. 2b.
	„ 194	7fl. 60d.		7fl. 48d.
	„ 197	14fl. 88d. 1b.		14fl. 91d. 1b.
	„ 199	3fl. 6d. 2b.		3fl. 4d. 2b.
	„ 202	8fl. 26d. 2b.		8fl. 80d.
	„ 203	7fl. 26d.		7fl. 32d.
	„ 204	7fl. 68d.		7fl. 70d.
	„ 205	4fl. 31d.		4fl. 27d.
	„ 206	17fl. 72d.	17fl. 76d.	17fl. 47d.
	„ 207	4fl. 74d.	4fl. 94d.	4fl. 74d.
1577.	MHZ XVI, 213	5fl. 91d. 1b.	—	5fl. 79d. 1b.
1578.	MHZ XVI, 225	34fl. 18d.		36fl. 18d.
	„ 228	72fl. 34d.		72fl. 35d.
	„ 232	43fl. 73d.	45fl. 73d.	43fl. 73d.
1584.	MHZ XVI, 237	13fl. 81d.		13fl. 53d.

God.	Dokument	Upisani zbroj	Korektura	Stvarni zbroj
	„	240		10fl. 58d.
	„	241		6fl. 91d. 2b.
	„	242		3fl. 99d. 1b.
	„	249		22fl. 22d. 1b.
	„	250		2fl. 12d.
	„	253		65fl. 80d.
1588.	MHZ XVI,	258		19fl. 20d.
	„	261		10fl. 57d.
	„	262		19fl. 12d.
	„	264		12fl. 37d.
	„	265		3fl. 42d.
	„	267		10fl. 47d.
	„	268		12fl. 33d.
	„	271		10fl. 31d. 2b.
	„	274		44fl. 32d.
	„	274		1fl. 25d.
1589.	MHZ XVI,	281		78fl. 10d.
	„	284		15fl. 20d.
	„	287		7fl. 85d.
	„	288		213fl. 17d.
	„	289		81fl. 59d.
	„	291		18fl. 69d.
1590.	MHZ XVI,	307	6fl. 66d.	9fl. 90d.
	„	308		6fl. 65d. 1b.
	„	309	7fl. 30d. 1b.	7fl. 87d. 2b.
	„	310		110fl. 47d.
	„	311	1fl. 30d.	2fl. 30d.
	„	313		3fl. 50d.
	„	314	6fl. 72d.	6fl. 40d.
	„	315		11fl. 56d. 1b.
	„	316	3fl. 76d.	4fl. 46d.
	„	317		11fl. 94d. 2b.
	„	318	2fl. 1d. 2b.	5fl. 58d. 2b.
	„	320	26fl. 95d.	26fl. 95d.
	„	321	15fl. 86d. 2b.	16fl. 20d. 2b.

God.	Dokument	Upisani zbroj	Korektura	Stvarni zbroj
	„ 321	3fl. 78d. 2b.		3fl. 88d. 2b.
	„ 323	6fl. 18d. 1b.	4fl. 85d.	6fl. 18d. 1b.
	„ 324	2fl. 62d.	2fl. 46d.	2fl. 62d.
	„ 325	82d.		1fl. 6d.
	„ 325	26fl. 20d.	19fl. 80d.	24fl. 48d.
	„ 326	71fl. 35d.	79fl. 75d.	79fl. 91d.
	„ 327	26fl. 67d.	42fl. 19d.	26fl. 27d.
	„ 328	2fl. 76d.		6fl. 16d.
	„ 329	14fl. 18d.	14fl. 44d.	14fl. 94d.
	„ 329	5fl. 42d.		4fl. 92d.
	„ 331	91fl.	91fl. 50d.	91fl. 65d.
	„ 331	25fl. 95d.	24fl. 95d.	30fl. 78d.
	„ 332	11fl. 43d.		13fl. 53d.

Zusammenfassung

Zu der Zeit von 1535. bis 1593. bewegte sich der jährliche Ertrag der »Knežija« (Markt Ertrag und Pacht der städtischen Läden und Fleischbänke) des Verkaufes der landwirtschaftlichen Produkte, der Gebühren der Einwohner und der anderen kleineren Beiträge von 139 bis 840 fl. und bestritt die Hauptausgaben des Gradec von Zagreb. Jedes Jahr verpachtete die Gemeinde die »Knežija« an ihre Bürger, sie musste die Pacht jedoch wegen der Konkurrenz der Kaufleute des nachbarlichen Kaptol und der türkischen Gefahr vermindern so dass dieselbe im Jahre 1572. nur die Hälfte der Geldsumme die Gradec Ende des 15. Jhdts von der »Knežija« bekam, ertrug. Zur Förderung der Einnahmen bemühte sich die Stadt ihre Agrar-Produktion, besonders den Weinbau, zu intensivieren und die Untertanen aus Gračane, Hrašče, Trnje und den anderen Dörfern der Stadt verrichteten, unter Aufsicht der Stadtrat—Beisitzer die Fronarbeit auf den städtischen Agrar- Flächen.

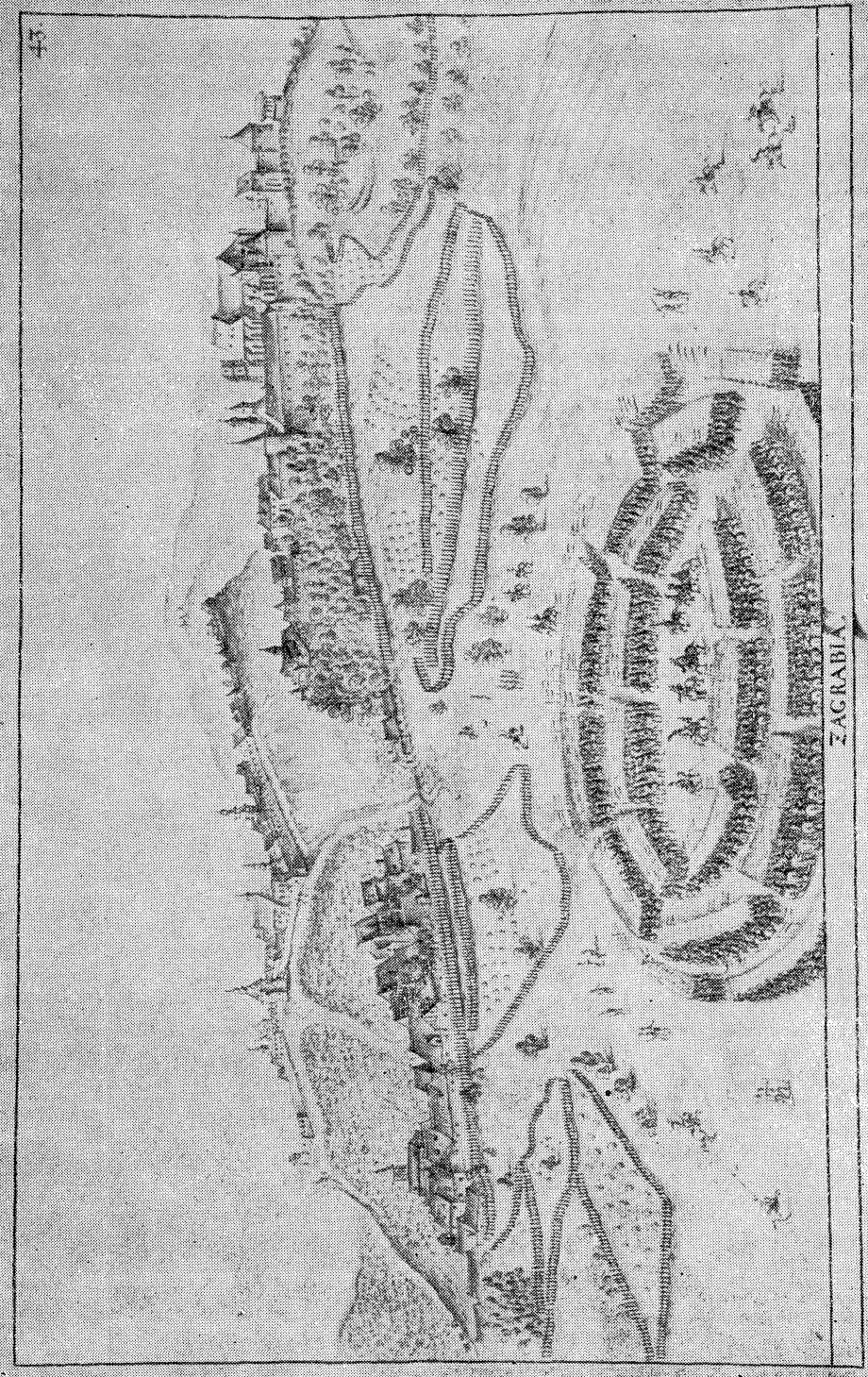
Die wirtschaftliche Schwäche von Gradec, besonders in der zweiten Hälfte des 16. Jhdts, kam am meisten bei der Zahlung der »Dika« (Kriegsteuer) oder Taxe zum vorschein. Das Versprechen von Ferdinand I aus dem J. 1528, als er die Schenkungsurkunde Vladislav II bestätigte, er würde von der Stadt nur den Zensus aber nicht die ausserordentliche Kriegssteuer verlangen, wurde nicht gehalten. Der Herrscher verlangte schon 1538. von der Stadt das Subsidium während man nach den Listen der »Dika«, auf Grund welcher in Gradec die Bemessung der Steuern nach der Zahl der Räuhe erfolgte, für die Jahre 1543 und 1546 dem Banus N. Zrinski die Taxe zahlen musste. Auf das Gesuch von Gradec erleichterte Ferdinand diese Steuer, jedoch weder er noch sein Nachfolger verschonten die Stadt sondern verlangten schon 1557 eine Abgabe von 1000 fl. welche die Stadt nicht zahlen konnte. Auf Grund verschiedener Interventionen der Bürger in Wien oder des Gesuches der Ungarischen Kammer

wurde die bemessene Steuer nachträglich verringert. Obwohl die Steuer von 1570--1589 sehr mässig war, zahlte die Stadt schwer und gewöhnlich mit grosser Verspätung. Da die Stadt kaum in der Lage war die bemessene Taxe zu begleichen, konnte sie ausserdem nicht auch ihren jährlich Zensus zahlen, daher wurde die »Dika« die regelmässige Abgabe der Stadt.

Die Gemeinde verlangte und sammelte die Taxe von ihren Einwohnern jedoch blieb nur das Steuerregister von 1553 erhalten. Die Steuerbelastung bewegte sich zwischen 5 denar und 275 denar und der ganze Ertrag der bemessenen Taxe betrug 136 fl. 76 d. Die Ausgaben aus diesem Register beweisen dass die Zahl der Einwohner nicht gross war. In der Stadt und ihren Vororten gab es, wie es scheint, ungefähr 400 Häuser. Die Zahl der Einwohner vergrösserte sich nicht bis zum Ende des 16. Jhdts weil die Lage von Gradec im Grenzgebiet und die Verpflichtungen seiner Einwohner Wache zu halten und die Fron zu leisten sowie sich um die Verteidigung zu kümmern, keinen günstigen Einfluss auf eine zahlreichere Ansiedlung der Stadt haben konnten.

Die Stadt verbrauchte ihre bescheidenen Einkommen für den Lohn ihrer Beamten usw. höchstens 40% der jährlichen Einkommen, für gewerbliche Arbeiten und Vorspann höchstens bis 15%, für Reisespesen bis 24%, für Geschenke und Festessen bis 43% der jährlichen Einkommen sowie bescheidene Summen für die übrigen Bedürfnisse. Von J. 1590. bestätigte die Gemeinde die Ausgaben der Stadt während bis dahin nur der Stadtrichter darüber zu entscheiden hatten.

Die Gemeinde verlangte vom Herrscher Geldhilfe für die Beträge für die Befestigung der Stadt weil ihre Einkommen kaum ihre Ausgaben decken konnten. Wegen Geldmangel konnte man die Stadtfestungen nicht in gutem Stand erhalten und sie waren daher kein sicherer Schutz für die Einwohner, worüber die Gemeinde mit ihren Bitten um Hilfe Graz und den Herrscher aufmerksam machte. Wegen dieser Lage der Stadt drohte am Ende des 16. Jhdts die ernste Gefahr dass die Türken den Gradec von Zagreb während des sg. Langen türkischen Krieges erobern könnten.

ZAGREB

S V E U Č I L I Š T E U Z A G R E B U

R A D O V I
F I L O Z O F S K O G F A K U L T E T A
O D S J E K Z A P O V I J E S T

6

Ivan Kampuš: Prilog poznavanju privrednog položaja zagrebačkog Gradeca u XVI st.

Josip Adamček: Prilozi povijesti seljačke bune 1573.

Igor Karaman: Počeci industrijske privrede u Slavoniji (1850—1860).

Ljerka Kuntić: Riječki list »Eco di Fiume« (Gazzeta) i g. 1861.

Ljubiša Doklestić: O razvoju prerađivačke industrije u Makedoniji na kraju XIX i na početku XX stoljeća.

Z A G R E B

---

1 9 6 8

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

RADOVI

FILOZOFSKOG FAKULTETA

ODSJEK ZA POVIJEST

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
R A D O V I
FILOZOFSKOG FAKULTETA
ODSJEK ZA POVIJEST 6

ZA SADRŽAJ PRILOGA ODGOVARA AUTOR. — UREDNIK Prof. Dr MIRJANA GROSS